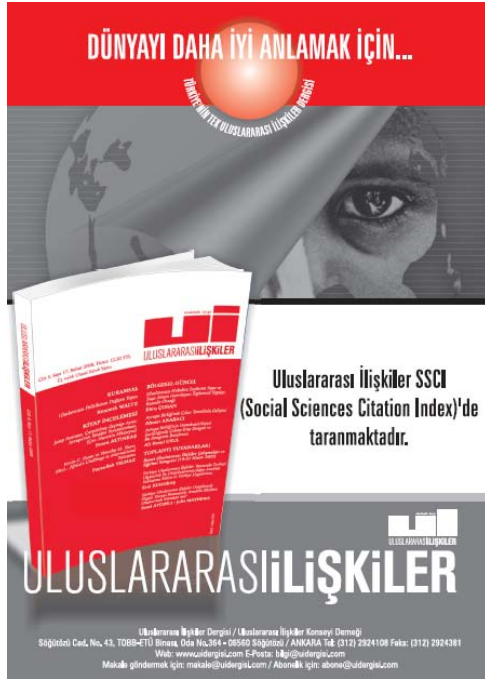

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği

Ali Balcı*, Murat Yeşiltaş

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atf için: Balcı, Ali, Yeşiltaş, Murat, "Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 8 (Kış 2005-2006), s. 167-198.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği

Ali BALCI* - Murat YEŞİLTAS**

ÖZET

Bu makale temelde dış yardım ve dış politika arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmaktadır. Japonya örnek olayı bağlamında, Japon Resmi Gelişme Yardımı (ODA - Official Development Assistance) programı analiz edildikten sonra bu programın Japon dış politikasında stratejik bir unsur olup olmadığı tartışılacaktır. Çalışmada ulaştığımız sonuç dış yardımın 1950'lerden beri Japon ulusal çıkarını geliştirmek ve Japon ulusal güvenliğini garanti altına almak amacıyla kullanıldığıdır. Öte yandan, Japonya özellikle 1990'lardan itibaren ODA'yı insan hakları ihlallerinin engellenmesinde ve demokrasinin teşvik edilmesinde kullanmasına rağmen, ODA politikasında insani boyutun ulusal çıkarla kıyaslandığında ikincil planda kaldığı görülmektedir. Bu bağlamda ifade etmek gerekir ki, Japon dış yardım politikasında idealist yaklaşım her zaman realist yaklaşıma oranla ikincil bir öneme sahip olmuş ve yeri geldiğinde realizmin hizmetinde kullanılmıştır. ODA politikalarının realist bir boyuta sahip olduğu yönündeki iddiamızı desteklemek amacıyla Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Afrika, Çin ve Kuril Adaları'na ilişkin Japon yardım programları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Resmi Gelişme Yardımı, ASEAN, ABD, Çin

Using Foreign Aid as a Foreign Policy Tool: The Case of Japan

ABSTRACT

This article attempts to explain the relationship between foreign policy and foreign aid. The question of how Japan's Official Development Assistance (ODA) programme is related to Japan's foreign policy will be explored. The findings suggest that foreign aid has been used to promote Japan's national interests and national security since the 1950's. Although Japan has used ODA in order to prevent humanitarian violation and promote democracy, especially since the 1990's, the humanitarian aspect of ODA has remained secondary to concerns about national interests. Japanese aid programs to ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) nations, Africa, China and the Kurile Islands will be analyzed in support of our argument that ODA is, at root, a realist approach.

Keywords: Japan, Official Development Assistance, ASEAN, United States, China

* Araştırma Görevlisi, Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

** Araştırma Görevlisi, Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

1989 yılından itibaren en fazla dış yardımda bulunan ülke konumundaki Japonya, bir taraftan son on yıldır dünyadaki toplam dış yardımların (ODA - *Official Development Assistance*) dördte biri gibi önemli bir kısmının sağlayıcısı iken, diğer taraftan da dış yardım alan az gelişmiş ülkelere üçte birinin en fazla yardım aldığı ülke konumundadır.¹ Sözkonusu istatistikler göz önünde bulundurulduğunda dış yardım politikalarının analiz edilmesinde Japonya'nın en iyi örneklerden birini sunduğu söylenebilir. Bu bağlamda, çalışmanın temel amacı, Japonya'yı böylesine önemli miktarda dış yardımda bulunmaya iten nedenlerin neler olduğunun anlaşılmasını sağlamak ve söz konusu dış yardımların uluslararası arenada Japonya'ya ne gibi bir açılım sağladıklarını ortaya koymaktır.

Çalışmanın ilk kısmında Japonya'yı dış yardım politikası izlemeye yönelten nedenler ve Japonya'nın dış yardım politikasını etkileyen faktörler üzerinde durulduktan sonra ilerleyen kısımlarda dış yardımların içeriği analiz edilerek ulusal çıkar ve insani boyutları tartışılacaktır. Bu bağlamda, Japonya'nın herhangi bir bölge ya da ülkeye yönelik dış yardımda bulunmasının gerekçeleri analiz edilirken çeşitli değişkenler göz önünde bulundurulacaktır.² Dış yardımların insani kaygılarla yapılıp yapılmadığı, yardım alan ülkelere kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), insan haklarına yönelik ihlaller, söz konusu rejimin demokratik olup olmaması ve kıtlık gibi dört farklı değişkenden hareket edilerek açıklanabilir. Yardım politikasında Japonya'nın ulusal çıkarlara öncelik verip vermediği ise Japonya ve yardım alan ülke arasındaki ticaret hacmi, özellikle 1973 petrol krizi sonrası için yardım alan ülkenin petrol ihraç etme kapasitesi ve petrol ihraç rotasındaki etkinliği ve söz konusu ülke ya da bölgenin Japonya'nın güvenliğine etkileri gibi üç temel değişkenden yola çıkılarak analiz edilebilir.

Son olarak, dış yardımların ABD'nin güvenlik çıkarlarını koruma amaçlı olup olmadığının saptanmasında yardım alan ülkede mevcut ABD askeri personel sayısı ve bu ülkelerin Soğuk Savaş dönemi için Komünist bloğa dâhil olan ülkelere yakınlıkları ve Soğuk Savaş sonrası dönem için ABD hegemonyası çerçevesinde şekillenen yeni dünya düzeninin güvenliğini sağlama boyutları göz önünde bulundurulacak-

¹ Saori N. Katada, "Japan's Two Tracks Aid Approach", *Asian Survey*, Cilt 42, No 2, Nisan 2002, s. 333.

² Bu ve daha sonraki değişkenlerin analizi için bkz., John P. Tuman ve Ayoub S. Ayoub, "The Determinants of Japanese Official Development Assistance in Africa: A Pooled Time Series Analysis", *International Interactions*, Cilt 30, 2004, s. 46-49; John P. Tuman et al., "Explaining Japanese Aid Policy in Latin America: A Test of Competing Theories", *Political Research Quarterly*, Cilt 54, No 1, Mart 2001, s. 91-94.

tır. Tüm bu değişkenlerin analiz edilmesindeki amaç dış yardımların uygulanmasında genelde gözetilen ilk önceliğin ulusal çıkar olup olmadığı, ABD'nin çıkarları ve insani boyutun ikincil planda kalıp kalmadığının saptanmasıdır. Fakat söz konusu saptama sıralamanın belli dönemlerde değişmediği anlamına gelmez. Nitekim görüleceği gibi Soğuk Savaş'ın son dönemlerinde dış yardım politikalarının belirlenmesinde ABD'nin çıkarları etkin bir rol oynarken, özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren insani önceliklerin gözetildiği dış yardımlarda önemli oranda artış olmuştur.

Japonya Dış Yardım Politikasının Nedenleri ve Dış Yardımı Belirleyen Faktörler

Japonya dış politikasını belirleyen en önemli saik İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkeye yerleşen ABD işgal güçlerinin nüfuzu altında yazılan Anayasanın 9. maddesidir. Söz konusu madde bir taraftan Japonya'yı uluslararası çatışmalarda güç kullanma konusunda sınırlarken, diğer taraftan da saldırı amaçlı silahlar edinmesini yasaklamıştır. Nitekim, Anayasa'da belirtildiği üzere, "... Japon halkı sonsuza kadar savaşı ulusun bir egemenlik hakkı olarak görmeyi ve kuvvet kullanımı ya da tehdidini uluslararası sorunları çözme aracı olarak kullanmayı reddedecek... kara, deniz ve hava kuvvetlerini hiçbir zaman güçlendirmeyecek. Herhangi bir devleti düşman olarak görme hakkı olmayacak".³ Askeri olanakların Anayasa tarafından bu şekilde sınırlandırılması Japonya'yı dış politikada yeni arayışlara itmiş ve bir devletin en temel ihtiyacı olan güvenliği sağlama konusunda ABD ile güvenlik ittifakına gitmesinin yanı sıra, uluslararası alandaki etkinliğini arttırmak için de ekonomiyi bir dış politika aracı olarak kullanmıştır.

ABD ve Japonya arasında imzalanan 1960 anlaşması da Japon dış politikasının şekillenmesinde bir başka önemli etken olarak görülebilir. Söz konusu anlaşma doğrultusunda, ABD, Japonya'daki üslerine Japonya'nın güvenliğini sağlamak ve Doğu Asya'da uluslararası barış ve istikrarı sürdürmek amacıyla meşruluk sağlarken, aynı anlaşma benzer bir sorumluluğu Japonya için öngörmemiştir.⁴ Nitekim, böyle-sine asimetrik bir niteliği sahip olan anlaşma aslında Japon güvenliğinin ABD tarafından sağlanacağı anlamına geliyordu ki, bu da Japonya'nın ABD'nin çıkarlarını sağlama konusunda dış yardımı kullanmasını gündeme getirmiştir. ABD ve Japonya arasındaki asimetrik bağımlılık sadece güvenlik alanında değil ticaret konusunda da görül-

³ Akihiko Tanaka, "Japan's Security Policy in the 1990s", Youchi Funabashi (der.), *Japan's International Agenda*, New York University Press, New York, 1994, s. 29.

⁴ Ibid., s. 32.

mektedir.⁵ ABD, Japonya için açık farkla ilk sırada gelen önemli bir pazarken; Japonya, ABD için Kanada'dan sonra ikinci sırada gelen bir pazar işlevi görmektedir.⁶ Özellikle de, Japonya'nın ileri teknoloji ürünlerini ABD dışında hiçbir dış pazarın kolay karşılayamayacağı göz önüne alındığında ikili ticaretin zarar görmesinin Japonya'yı olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir.⁷

Bu bağlamda, Japonya'nın dış yardım politikası konusunda ABD'nin etkisine hayli bağımlı olduğu ve genellikle Washington'dan gelen baskılar sonucunda dış yardım politikasında değişikliğe gitmek zorunda kaldığı vurgulanabilir. Örneğin, Vietnam 1989'da Kamboçya'daki askerlerini çektiğinde 1979'da bu ülkenin Kamboçya'yı işgalinin sonucunda askıya alınan dış yardımların yeniden hayata geçirilmesi yönündeki Japon politikası ABD muhalefetiyle karşılaşmış ve Japonya söz konusu politikasını 1992'de ABD Başkanı George Bush'un üstü örtülü onayına kadar uygulayamamıştır. Japonya'nın ekonomik ve politik çıkarları dolayısıyla önem verdiği ASEAN ülkelerine yönelik dış yardım politikası konusunda da ABD'nin etkisi görülmektedir. Örneğin, 1980'lerde ASEAN ülkelerinden biri olan Marcos yönetimindeki Filipinler'e yönelik Japonya'nın dış yardım teşebbüsü ABD'nin eleştirisiyle karşılaşmış ve bu durumun bir sonucu olarak Filipinler'e yönelik dış yardım ABD'nin Marcos'un iktidardan uzaklaştırma politikasının sonuçlanmasını beklemek zorunda kalmıştır. Nitekim, Kasım 1986'da yeni lider Aquino'nun Japonya ziyaretinin ardından Tokyo Filipinler'e 40,4 milyar Yen yardım vaadinde bulunacaktır.⁸

ABD'nin Japon dış yardım politikası üzerindeki etkisi Tokyo'nun İran politikasında da görülmektedir. Japonya 1980'de uygulamaya konan ABD ambargosunun bir parçası olarak sürdürdüğü İran'a mali yardım yapmama politikasını 1993'de sonlandırmak istediğinde Washington'un güçlü muhalefetiyle karşılaşmış ve ilgili politika değişikliğini askıya almak zorunda kalmıştır.⁹ Benzer bir şekilde, ABD'nin sert muhalefetine rağmen, Japonya yardımın Batı karşıtlığını yumuşatacağı gerekçesiyle 1995 yılında İran'a bir hidroelektrik güç reaktörünün inşası için borç adı altında yardımda bulunmaya karar verince ABD-Japonya arasındaki ekonomik ilişkiler bozulmaya başlamıştır. Bunun üzerine ABD tarafından lüks Japon otomobilleri üzerine

⁵ Akitoshi Miyashita, "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate", *International Studies Quarterly*, Cilt 43, No 4, Aralık 1999, s. 698.

⁶ Ibid., s. 699.

⁷ Ibid., s. 701.

⁸ Robert M. Orr, Jr., "The Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pasific Basin and the Republic of Korea", *Journal of International Affairs*, Cilt 41, No 1, Yaz/Güz 1987, s. 54.

⁹ Miyashita, "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate", s. 696.

yüzde yüz tarife konmasına saatler kala Japonya söz konusu yardımdan vazgeçtiğini açıklamıştır.¹⁰

Öte yandan, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Sovyet tehdidinin bir sonucu olarak imzalanan 1960 anlaşmasının devamı pek çok kişi tarafından sorgulanmaya başlansa da, söz konusu anlaşmayı meşrulaştırabilecek birçok tehdidin hâlâ varlığını sürdürdüğünü düşünenlerin sayısı da az değildir. Nükleer bir güç olan Kuzey Kore ve askeri kapasitesini güçlendiren Çin, Japonya'nın güvenliği için yeni tehditleri oluştururken, ABD ve Japonya arasındaki ittifakın sürdürülmesi Japonya'nın yanı sıra Doğu Asya'daki istikrar ve güvenliğe de katkıda bulunmaktadır.¹¹ ABD ve Japonya arasındaki güvenlik anlaşmasının sonlandırılması ya da ABD askerlerinin bölgeden çekilmesi olasılığı ise Japonya'yı güvenlik politikasını değiştirmeye ve yeniden silahlanma politikası izlemeye zorlayacaktır.¹² Fakat silahlanma politikasının önünde ekonomik maliyet, Japonlar arasında 2. Dünya Savaşı'nda yaşananların travmatik etkisi ve son olarak da 1930'lu ve 40'lu yıllarda Japon askeri gücünün olumsuz etkisini yakından hisseden Asya ülkelerinin tepkisi gibi üç önemli engel bulunduğundan bunun yakın gelecekte gerçekleşeceğini söylemek zordur.

Dış yardımın yönünü ve amacını belirleyen diğer bir unsur da Japonya'nın dahil olduğu ekonomik ve bölgesel ittifaklardır.¹³ Örneğin, Tiananmen olayının ardından Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri anti-demokratik ve insan haklarıyla uyuşmayan davranışlarından dolayı Çin hükümetiyle önemli alanlardaki işbirliklerini askıya alırken, Tokyo Çin'i kınamasına rağmen, önemli bir ticari ortak olması, geniş bir pazar sunması, Japonya'nın ihtiyaç duyduğu hammadde kaynaklarına sahip olması, birçok Japon şirketine ev sahipliği yapması ve son olarak Japonya'ya coğrafi yakınlığı gibi sebeplerden ötürü başlangıçta bu ülkeyle olan ilişkilerini askıya almadığı gibi, söz konusu olay dolayısıyla da herhangi bir yaptırıma da başvurmuyarak Çin ile ilişkilerini ılımlı bir seviyede tutma yolunu seçmiştir.¹⁴ Bu durum Batılı ülkelerde rahatsızlığa yol açmış ve söz

¹⁰ Ibid., s. 704.

¹¹ Tanaka, "Japan's Security Policy in the 1990s", s. 32; benzer bir yorumu Nye Joseph P., "The Case for Deep Engagement", *Foreign Affairs*, Cilt 74, No 4, Temmuz-Ağustos 1995, s. 91'de de görürüz. Nye'ye göre, ABD'nin bölgedeki mevcudiyeti istikrar, silahlanmanın engellenmesi ve yeni hegemon güçlerin ortaya çıkmasının önündeki en önemli engeldir.

¹² Miyashita, "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate", s. 702.

¹³ Saori, N Katada, "Why did Japan Suspend Foreign Aid to China? Japan's Foreign Aid Decision-making and Sources of Aid Sanction", *Social Science Japan Journal*, Cilt 4, No 1, 2000, s. 42.

¹⁴ Wolf Mandl, *Japan's Asia Policy: Regional Security and Global Interest*, Routledge, Londra, 1997, s. 85.

konusu ülkeler "Japonya'yı boşaltılan Çin pazarına konmakla" suçlanmışlardır.¹⁵ Özellikle ABD'den gelen yoğun baskılar üzerine Japonya, Çin'e yönelik dış yardımlarını askıya alırken (5,9 milyon Dolar'lık yardımın ertelenmesi¹⁶), yaptırımlar konusunda da Gelişmiş 7(G7) ülkelerinden farklı hareket etmeyeceğini açıklamıştır. Ancak, ekonomik yardımları askıya alma kararına rağmen Japon politikacıların yaptırımların gereksiz olduğunu ve böyle bir politikanın Çin'deki karışıklığı daha da artıracığını savunmaya devam etmelerinin Çin'e yönelik yaptırımların hafifletilmesinde etkili olduğu söylenebilir.¹⁷

Japonya'yı dış yardımı çıkar merkezli kullanmaya iten bir diğer önemli faktör Japon devlet geleneğinin korporatist bir yapıya sahip olmasıdır.¹⁸ Böyle bir devlette iş dünyası ile hükümet arasında yakın ilişkiler bulunmakta ve söz konusu hükümet iş dünyasının çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Dış yardımların belirlenmesinde Uluslararası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı'nın (MITI) rolü göz önüne alındığında Japonya'nın dış yardımı ulusal sermayenin çıkarına kullandığı söylenebilir. Son olarak, kamuoyunun dış yardım konusuna bakışı da Japonya'nın dış yardım politikasını etkileyen önemli bir unsurdur. Zira 1997'deki ekonomik krizin ardından dış yardıma yönelik kamuoyu desteğinin azalması Japon hükümetini dış yardım miktarında yüzde 10'luk bir kısıntıya iten önemli bir etken olmuştur.

Japon Bürokrasisi: Dış Yardımın Temel Belirleyicisi

Alan Rix'in de vurguladığı üzere, Japon bürokratik geleneği karar alma mekanizmasını zorlaştırmakta ve belli bir konuda net bir karara varmak bu sebeple kolay olmamaktadır.¹⁹ Bu durum dış yardım hususunda da geçerlidir ve aynı işlevi ABD'de sadece Uluslararası Kalkınma Ajansı üstlenirken, Japonya'da Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Uluslararası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı (MITI) (Ocak 2001'de değişen adıyla Ekonomi, Ticaret ve Endüstri Bakanlığı) ve 1996 yılında dörtlü bakanlık sisteminden çıkarılacak olan Ekonomi Planlama

¹⁵ Katada, "Why did Japan Foreign Aid to China? Japan's Foreign Aid Decision-making and Sources of Aid Sanction", s. 43-44; Miyashita, "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate", s. 712.

¹⁶ Ibid., s. 714.

¹⁷ Katada, "Why did Japan Foreign Aid to China? Japan's Foreign Aid Decision-making and Sources of Aid Sanction", s. 45.

¹⁸ David Arase, "Buying Power: The Political Economy of Japan's Foreign Aid, Lynne Rienner Publisher, Denver, 1995'den aktaran Katada, "Japan's Two Tracks Aid Approach", s. 322-323.

¹⁹ Alan Rix, "Japan's Foreign Aid Policy: A Capacity for Leadership?", *Pacific Affairs*, Cilt 62, No 4, Kış 1989-1990, s. 463.

Ajansı arasında paylaşılmıştır.²⁰ “Dört bakanlıklı” sistem (*yonsho taisei*) olarak adlandırılan bu yapı içinde Ekonomi Planlama Ajansı teknik olarak diğer kurumlarla eşit yetkiye sahip olması bağlamında veto hakkını kullanabilmesine rağmen yardımların dağıtım sürecinde genellikle etkili değildir.²¹

Bu dört bakanlıklı sistemde her bakanlık dış yardım politikasına kendi perspektifinden baktığından bir uyumsuzluğun ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Dışişleri Bakanlığı'nun nihai amacı uluslararası politik arenada Japonya'nın etkinliğini artırmak olduğundan, diplomaside askeri araçlardan yoksun olan bir ülkenin bakanlığı olarak dış yardımları söz konusu amacı gerçekleştirmek için en önemli araç olarak kullanmaya çalışmakta,²² buna karşılık Maliye Bakanlığı ise ekonomik dengeyi sağlamak için bütçe harcamalarının kısılması yönünde bir politika izleyerek Dışişleri Bakanlığı'nun dış yardım politikasını sınırlamaktadır. MITI da Maliye Bakanlığı gibi yardım projelerinde iş dünyasının çıkarlarını korumak amacıyla Dışişleri Bakanlığı'nun politikalarına müdahale etmektedir.²³

Maliye Bakanlığı dış yardımlar konusunda hemen her dönem etkin olsa da, MITI'nun etkinliğinde son dönemlerde bir azalma olduğu görülmektedir. Özellikle yardım politikalarının ekonomi temelli olduğu 1960 ve 70'li yıllarda dış yardım konusunda etkin olan MITI son dönemlerde bu konu ile fazla ilgilenmemektedir.²⁴ Söz konusu ilgisizliğin en önemli nedeni olarak 1980'lerle birlikte başlayan uluslararası yardım

²⁰ Steve Chan, “Humanitarianism, Mercantilism, or Comprehensive Security? Disbursement Patterns of Japanese Foreign Aid”, *Asian Affairs, an American Review*, Cilt 19, No: 1, Spring 1992, s. 9; Bu dört bakanlıktan farklı olarak dış yardım kararlarının uygulanmasında birçok farklı kurum da etkili olabilmektedir. 1961'de kurulan Denizaşırı İşbirliği Fonu (OEFC), 1974'de oluşturulan Japonya Uluslararası Ortaklık Ajansı (JICA) ve yardımların uygulanma sürecinde etkin rol alan Japon İhracat İthalat Bankası (Ex-Im Bank) bu kurumlar arasında en önemlileridir. 1995'de bürokratik karmaşayı hafifletmek amacıyla yapılan değişiklikle OEFC ve Ex-Im Bank birleştirilirken, Ekim 1999'da Uluslararası İşbirliği için Japon Bankası (JBIC) adı altında yeni bir kurum gerek ODA gerekse imtiyazsız borçlar konusunda görevlendirilmek amacıyla kuruldu. Bkz., Katada, “Japan's Two Tracks Aid Approach”, s. 332.

²¹ Orr, “The Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pasific Basin and the Republic of Korea”, s. 40.

²² Keiko Hirata, “New Challenges to Japan's Aid: An Analysis of Aid Policy-Making”, *Pacific Affairs*, Cilt 71, No 3, Güz 1998, s. 314.

²³ Michael Yahudu, “Japan and the Asia-Pasific”, *The International Politics the Asian Pasific 1945-1995*, Routledge, 1996, s. 233; R. M. Orr, Jr., *The Emergence of Japan's Foreign Aid Power*, Colombia University Pres, New York, 1990, s. 3'den aktaran Miyashita, “Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate”, s. 706.

²⁴ Hirata, “New Challenges to Japan's Aid: An Analysis of Aid Policy-Making”, s. 320-321; yine de, 1997 ekonomik krizinin ardından Japon şirketlerin hükümetten Asya ülkelerine yönelik yardım politikasında çıkarlarını korumasına yönelik talepleri üzerine MITI dış yardım konusunda iş çevrelerinin çıkarları doğrultusunda hareket etmeye başladı. Bkz., Katada, “Japan's Two Tracks Aid Approach”, s. 335-336.

kuruluşlarının Japonya'nın dış yardımları kendi çıkarı doğrultusunda kullandığı yönündeki eleştirileri gösterilebilir.²⁵ Nitekim, MITI dış yardım konusuna dâhil olduğunda genellikle söz konusu yardımlara sadece Japon firmalarının dâhil edilmesi gerektiği yönünde fikir beyan ederek ve dolayısıyla da Dışişleri Bakanlığı'nın Japon firmalara avantaj sağlamayan şartsız dış yardımlarına karşı çıkararak söz konusu yardım politikaları üzerinde etkin olmaktadır.²⁶

Maliye Bakanlığı'nın dış yardımlara müdahalesi genelde bütçe dengelerinin korunmasına ilişkin olmaktadır ve bu sebeple Dışişleri Bakanlığı ister istemez ekonomik durgunluk dönemlerinde dış yardım konusunda kısıntıya gitmek zorunda kalmaktadır. Fakat, dış yardımın hangi bölgelere aktarılacağı konusunda Dışişleri Bakanlığı söz sahibi olduğundan ekonomik durgunluk dönemlerinde yardım ağırlıklı olarak ulusal çıkar göz önünde bulundurularak aktarılmakta ve bu durumdan Japonya'dan insani gerekçelerle yardım alan ülkeler zararlı çıkmaktadır. Ekonomik kriz sırasında Dışişleri Bakanlığı dış yardım konusunda kısıtlamaya gitmesi gerektiğinde, yardımı oransal olarak düşürmekten ziyade yardımın öncelikli bölgelere yönlendirilmesini sağlamıştır.²⁷ Bu çerçevede örneğin, Hindüçin bölgesine (Vietnam, Kamboçya ve Laos) yönelik yardımlarda herhangi bir azalma olmazken, insani amaçlı yardımların yapıldığı ülkelere yönelik yardımlarda kısıntıya gidilmiştir.²⁸ Zira, Vietnam ve Kamboçya gibi eski komünist ülkelerin pazar ekonomisine dâhil olması Japonya'nın öncelikleri arasında yer almış ve bu ülkelerin Güneydoğu Asya'ya entegrasyonunun bir taraftan bölgede güvenlik ve istikrarı sağlayacağı, diğer taraftan da bu ülkelerin pazar ekonomisine dâhil olmalarıyla birlikte Japonya'nın buradaki pazar payını genişletebileceği düşünülmüştür.

Dış yardımların hayata geçirilmesinde bürokratik karmaşanın önüne geçmek isteyen Japon hükümeti 1996'da yardım politikalarını Yardım Ajansı ya da ODA Ajansı adı altında kurulacak bir kuruluşa devretme yönünde bir plan hazırlasa da, bunun hayata geçirilmesi mümkün olmadı. Öte yandan, reformlar bağlamında dörtlü bakanlıklı sistem içinden Ekonomi Planlama Ajansı çıkarılarak yardımın koordinasyonu görevinin Dışişleri Bakanlığı'na devredilmesiyle dış yardım konusundaki bürokratik karmaşa bir ölçüde azaltılmaya çalışılsa da,²⁹ bu kurumun dış yardımlar konusunda uygulamada zaten söz hakkı

²⁵ Steven W. Hook ve Guan Zhang, "Japan's Aid Policy since the Cold War: Rhetoric and Reality", *Asian Survey*, Cilt 38, No 11, Kasım 1998, s. 1053-1056.

²⁶ Hirata, "New Challenges to Japan's Aid: An Analysis of Aid Policy-Making", s. 321.

²⁷ *Ibid.*, s. 315-316.

²⁸ Katada, "Japan's Two Tracks Aid Approach", s. 333.

²⁹ *Ibid.*, s. 332.

bulunmadığı göz önünde bulundurulursa, bu değişikliğin de bürokratik karmaşayı sona erdirdiği söylenemez.

Son olarak, dış yardımlar konusunda Japon bürokrasisi karmaşıklığı dolayısıyla olumsuz bir rol oynasa da, gerek personel gerekse uzmanlık kuruluşları bakımından ABD bürokrasisine oranla daha küçük bir yapıya sahiptir ve bu durumun bir sonucu olarak personel sıkıntısıyla karşı karşıyadır.³⁰ Bu bağlamda, dış yardımlar konusunda Japon Dışişleri Bakanlığı'nın Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile işbirliğine gitmesinin nedenlerinden biri STK'ların dış yardım faaliyetlerine dâhil edilerek insani temelli olmamakla eleştirilen Japonya'nın dış yardım konusundaki imajını düzeltmek olsa da, böyle bir işbirliğiyle Japon hükümeti yardımlar konusunda personel sıkıntısının da giderilmesini amaçlamaktadır.³¹ Fakat STK'ların dış yardım politikasına dâhil edilmesi bir taraftan bürokratik sorunlarla boğuşmakta olan Japon ODA politikasını daha da karmaşıklaştırma tehlikesini barındırırken diğer taraftan da ODA'ları hükümetin kontrolünden çıkararak Japon dış yardımlarının temel felsefesi olan Japonya'nın ekonomik ve politik çıkarları doğrultusunda kullanılmalarını da zorlaştıracaktır.

Dış Yardım Politikasının Tarihsel Gelişimi

II. Dünya Savaşı'ndan 1954 yılına kadar ABD ve Dünya Bankası'ndan dış yardım alan Japonya 1954'de savaş tazminatları adı altında İkinci Dünya Savaşı sırasında zarar verilen ülkeler olan Burma, Filipinler, Endonezya ve Güney Vietnam'a yönelik dış yardımda bulunmaya başlamıştır.³² Aynı dönemde Japonya, Güney ve Güneydoğu Asya'daki üye ülkelere teknik ve mali yardımda bulunmak amacıyla hayata geçirilen Colombo Planı'na da dâhil olarak teknoloji işbirliği programını başlattı.³³ 1950'lerin ikinci yarısı ve 1960'larda Japon dış

³⁰ Orr, "Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pasific Basin and the Republic of Korea", s. 41.

³¹ Hirata, "New Challenges to Japan's Aid: An Analysis of Aid Policy-Making", s. 318; Tomuku Fujisaki, Forrest Briscoe, et al., "Japan as Top Donor: The Challenge of Implementing Software Aid Policy", *Pasific Affairs*, Cilt 69, No 4, Kış 1996/1997, s. 535.

³² Philip J. Mekes, "Japan and Global Economic Hegemony", Tsuneo Akaha ve Frank Langdon (der.), *Japan in the Posthegemonic World*, Lynne Rienner Publisher, Londra, 1993, s. 63; Sözkonusu ülkelerle yapılan anlaşmalar doğrultusunda Japonya 20 yıl içinde bu ülkelere 1 milyar dolar ödemeyi taahhüt ediyordu. Tazminat miktarının düşük olması ve 20 yıl gibi geniş bir döneme yayılması dolayısıyla bu anlaşmalar Japonya için önemli bir yük oluşturmasalar da, Tokyo'nun bu anlaşmalardan sağladığı kısa ve uzun dönemli kazançlar hayli fazla olmuştur. Bkz., William L. Brooks ve Robert M. Orr, Jr., "Japan's Foreign Economic Assistance", *Asian Survey*, Cilt 25, No 3, Mart 1985, s. 324.

³³ Masahiro Kawai ve Shinji Takagi, "Japan's Official Development Assistance: Recent Issues and Future Directions", *Journal of International Development*, Cilt 16, 2004, s. 258.

yardımlarının amacı temelde ekonomik çıkar temelinde olmuştur. Nitekim, söz konusu dönemdeki dış yardımların Japon ürünlerinin dış pazarlarda satılma imkânının artırılması, deniz aşırı pazarların genişletilmesi ve Japon ekonomisi için gerekli olan hammaddelerin güvenliğinin sağlanması ihtiyacıyla yakından ilişkili olduğu görülür.³⁴ Asya ülkelerine yönelik yardım Japonya'dan ihracat yapma şartına bağlanmış ve yardım alan ülkelere Japon ürünlerini tercih etmeleri talep edilmiştir.³⁵ Yine de, bu dönemin dış yardımları sadece tazminatlar ve ekonomik çıkar temelli dış yardımlardan ibaret olmamış ve Japonya özellikle OECD'ye katılabilmek amacıyla Asya'nın geri kalmış ülkelere yönelik ekonomik yardımlarda da bulunmuştur.³⁶

Diğer taraftan, bu dönemdeki Japon yardımlarının Batılı ülkelere olduğu gibi sömürge ülkeleriyle olan ilişkilerden, stratejik çıkarlardan ve ideolojik hesaplardan uzak olduğu da savunulmaktadır.³⁷ Zira İkinci Dünya Savaşı'ndan kalan sömürgeci ve emperyal ülke imajı Tokyo'yu yardımlar konusunda oldukça hassas olmaya ittiğinden Japonya yardımların kullanılması noktasında iç işlerine karışmamayı ilke olarak benimsemiş ve yardımların istek-temelli yardım (*request-based aid*) olmasına özen göstermiştir.³⁸ Bu tür yardımlar ilgili ülkenin talebi sonucunda uygulandığından başlangıçta emperyal bir nitelik arz etmeseler de, bu durum uygulanmaları halinde Japonya'nın ekonomik ve politik çıkarları doğrultusunda kullanılmadıkları anlamına gelmez. Nitekim bu dönemdeki Japon dış yardımlarının büyük bir bölümünü şartlı yardımlar oluşturmuş ve yardımlarının yapıldığı ülkelere Japon firmalarıyla işbirliğine gitmeleri bir ön şart olarak dayatılmıştır.

Japon dış politikasında İlk Büyük Strateji (*First Grand Strategy*) olarak adlandırabileceğimiz bu dönem 1970'lere gelindiğinde sorunlu bir hal almıştır. 1970'lerde Japon dış yardım politikasının karşılaştığı en önemli problemlerden biri Japonya ile ABD arasında ekonomik temelli sorunlar baş göstermeye başlamasıdır. Washington, Tokyo'nun serbestçe ABD pazarına girmesine rağmen kendisinin aynı hakkı kullanamamasından duyduğu rahatsızlığı yüksek sesle ifade etmeye başlamış-

³⁴ Miyashita, "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate", s. 696.

³⁵ Fujisaki et al., "Japan as Top Donor: The Challenge of Implementing Software Aid Policy", s. 521.

³⁶ Ming Wan, "Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade", *International Studies Quarterly*, Cilt 39, 1995, s. 91.

³⁷ Takahashi Motoki ve Sakano Taichi, "Can 'the Miracle' be Replicated?: Official Development Assistance and Technological Transfer from Japan to East Asia and Southern Africa", *Journal of Developing Societies*, Cilt 5, No 1, Nisan 1999, s. 63.

³⁸ *Ibid.*, s. 63.

tır.³⁹ ABD'nin bu rahatsızlığını ortadan kaldırmak amacıyla, 1970'lerin sonlarında Japon dış yardımlarının ekonomi odaklılığı, yerini Batı ittifakının güvenlik çıkarları için hayati önem taşıdığı düşünülen ülkelere yönelik strateji merkezli bir dış yardım politikasına bırakmıştır.⁴⁰ Öte yandan, 1973 petrol krizi Japonya'nın petrole olan bağımlılığını ortaya koymuş ve küresel bir güç olmayı amaçlayan Tokyo'ya sadece Asya ülkelerine yönelik bir dış yardım politikası izlememesi gerektiğini göstermiştir.⁴¹ Nitekim, Japonya petrol krizinin hemen ardından Arap yanlısı bir politika izleyeceğini Ortadoğu ülkelerine yönelik 3 milyar Dolar'lık yardım sözü vermesiyle göstermiştir.⁴² Bu tarihten itibaren Japonya zengin enerji kaynaklarına sahip ülkelere ve bu kaynakların Japonya'ya ulaştırılmasında etkin olan bölgelere yönelik dış yardımda önemli bir artışa gitmiştir.⁴³

1980'lere kadarki Japon dış yardımlarının önemli bir özelliği de ASEAN ülkelerinin Japonya'dan en fazla dış yardım alan ülkeler olmasıdır. Bu dönemde, ASEAN ülkelerinin (Filipinler, Tayland, Malezya, Endonezya, Singapur) Japonya dış yardımlarından en fazla payı alması x ülkelerle Japonya arasında tarihsel ve kültürel bağlar bulunmasıyla yakından ilişkili olduğu gibi ekonomik ve stratejik çıkarlar da bu ülkelere yönelik dış yardımların önemli belirleyicileri arasındadır. ASEAN ülkeleri bu dönemde Japon endüstrisinin ihtiyaç duyduğu hammaddelerin en önemli kaynağı iken, Japon ürünleri için de önemli bir pazar oluşturmaktaydılar.⁴⁴ 1976'ya kadar toplam yıllık Japon ODA'ların yüzde 40-50 arası kısmı ASEAN ülkelerine tahsis edilirken, bu tarihten itibaren bu ülkelere yönelik yardımın oranında düşüş yaşanmaya başlamıştır.⁴⁵ Bunda Kalkınma Yardımı Komitesi'nin (DAC) Japonya'ya dış yardımlarını global ölçeğe yayması yönündeki baskısı etkili olduğu gibi, Çin'in Japon dış yardımlarından önemli bir pay alan ülke olarak ortaya çıkmasının da rolü büyüktür.⁴⁶

³⁹ T. J. Pempel, "Japan's Search for a New Path", *Current History*, Cilt 97, No 623, Aralık 1998, s. 433.

⁴⁰ Miyashita, "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate", s. 696.

⁴¹ Dennis T. Yasumoto, "Why Aid? Japan as an 'Aid Grand Power'", *Pasific Affairs*, Cilt 62, No 4, Kış 1989-1990, s. 492-493.

⁴² Wan, "Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade", s. 92.

⁴³ Orr, "Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pasific Basin and the Republic of Korea", s. 41; Brooks ve Orr, "Japan's Foreign Economic Assistance", s. 326.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 47.

⁴⁵ *Ibid.*, s. 48.

⁴⁶ *Ibid.*, s. 48-49.

Dış yardımların ekonomi temelli olmaktan uzaklaşması ve bu bağlamda güvenlik kaygılarının dış yardımlarda önemli bir unsur olarak ortaya çıkması 1980'lerin başında Başbakan Suzuki yönetimiyle birlikte uygulamaya konulan Kapsamlı Ulusal Güvenlik (*sago anzen hosho*) Konsepti'yle yakından ilişkilidir.⁴⁷ Bu tarihte Japonya kendi güvenliğinin ve uluslararası güvenliğe katkıda bulunabilecek ülkelere aktif bir ekonomik yardım kampanyası başlatmıştır. Söz konusu politika değişikliği bağlamında güvenliğin sağlanması bağlamında bölgelerinde etkin olan Ortadoğu'da Mısır ve Türkiye; Batı Afrika'da Nijerya, Güney Asya'da Hindistan ve Pakistan; Latin Amerika'da Meksika ve Brezilya ve Doğu Asya'da Çin ve Endonezya gibi ülkeler Japonya'nın dış yardımlarından önemli oranda pay almışlardır.⁴⁸

1980'lerin Japon dış yardım politikası bağlamında diğer bir özelliği de dış yardım miktarlarında yıldan yıla önemli artışların yaşanmasıdır. Nitekim, Mayıs 1978'de 1980'e kadar yıllık ODA miktarının iki katına çıkarılacağı açıklanmış ve hayata geçirilmiştir. Aynı şekilde Ocak 1981'de 1985'e kadar 1985'de ise 1992 yılına kadar ODA miktarının iki kat artırılacağı açıklanmış ve bu hedefler de hayata geçirilmiştir.⁴⁹ Tüm bu artışların bir sonucu olarak, 1989'da 9 milyar Dolar'la Japonya dünyanın en fazla dış yardımda bulunan ülkesi haline gelmiştir. Fakat, sözkonusu yardım miktar olarak önemli olsa da, ülkenin Gayri Safi Milli Hasıla'sına oranı İskandinav ülkeleri ve Batı Almanya gibi ülkelerin arkasında kalmıştır. Japon dış yardımları GSMH'nin yüzde 0,32'sini oluştururken, Batı Almanya'da bu oran yüzde 0,39, İskandinav ülkelerinde ise yüzde 0,8 olmuştur.⁵⁰ Diğer taraftan, bu dönemde Japonya'nın dış yardım yapan ülkeler arasında ilk sıraya yükselmesi bütçeden söz konusu yardımlara yönelik payın önemli oranda arttırılmasının yanı sıra, Japon Yeni'nin değerlenmesiyle ve ABD yardımlarındaki düşüşle de yakından ilişkilidir.⁵¹ Nitekim, ABD'nin dış yardım miktarında tekrar artışa gitmesiyle Japonya 1993 yılına kadar dış yardımda bulunan ülkeler sıralamasında ikinciliğe düşmüş, sonra tekrar ilk sıraya yükselmiştir.

⁴⁷ Sueo Sudo, "A Reinvigorated Version of Japan's Comprehensive Security: Key to Stability in the Asia Pasific", James C. Hsihng (der.), *Twenty-First Century World Order and the Asia Pasific*, New York, 2001, s. 290.

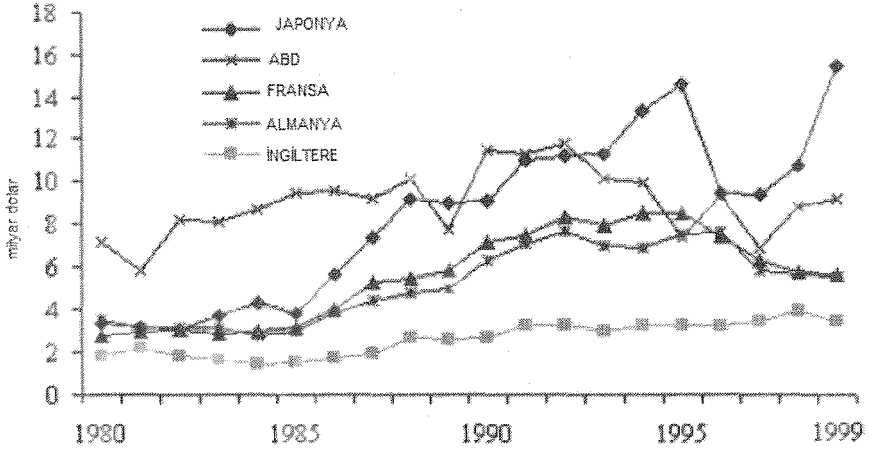
⁴⁸ Chan, "Humanitarianism, Mercantilism, or Comprehensive Security? Disbursement Patterns of Japanese Foreign Aid", s. 11; Yasumoto, "Why Aid? Japan as an 'Aid Grand Power'", s. 494.

⁴⁹ Orr, "Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pasific Basin and the Republic of Korea", s. 46.

⁵⁰ Makoto Sakurai, "Japan's Role in Economic Cooperation and Direct Investment", Yoichi Funabash (der.), *Japan's International Relations*, New York University Press, New York, 1994, s. 149.

⁵¹ Katada, "Japan's Two Tracks Aid Approach", s. 325.

Grafik 1

En fazla başışta bulunan ülkelerin ODA miktarlarının yıllara göre dağılımı (bkz. Kawai ve Takagi, "Japan's Official Development Assistance: Recent Issues and Future Directions", s. 256)

Soğuk Savaş Sonrası Japon Dış Yardım Politikası: Çıkar Merkezlilikten İnsani Kaygılara mı?

OECD'nin bir kolu olan DAC 1980'lerin sonuna gelindiğinde üyesi olan Japonya'nın ODA politikasına yönelik önemli eleştirilerde bulunmaya başlamıştır. Bir taraftan düşük gelirli ülkelere yönelik Japon dış yardımının DAC ortalamasının altında kaldığı ifade edilirken, diğer taraftan da söz konusu yardımların Asya ülkeleri dışına çıkmadığı özellikle de bu yardımlara şiddetle ihtiyacı olan Afrika'ya yönelmediği vurgulanmaktaydı.⁵² Gerek bağlı bulunduğu örgütlerden gelen eleştiriler gerekse Soğuk Savaş sonrası dönemin yeni konjonktürü Japonya'yı ODA konusunda bir politika değişikliğine yöneltmiştir.⁵³

⁵² Orr, "Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pacific Basin and the Republic of Korea", s. 39; Japonya'nın yardımlarının bölgesel kalması konusundaki eleştiriler önemli miktarda dış yardımda bulunan ülkelerin yardımlarındaki bölgesellik gözönünde bulundurulduğunda haksızlık olarak görülebilir. Örneğin, aynı dönemde İngiltere dış yardımlarının yüzde 70'ini *Commonwealth* ülkelerine yaparken, Fransa yüzde doksanlık bir kısmını eski sömürgelerine ve kendisine bağlı bölgelere yapmaktaydı. Bkz., Orr, "Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pacific Basin and the Republic of Korea", s. 45.

⁵³ Franz Nuscheler ve Ben Warkentin, "From the International Cooperation to Development? Reform and Reorientation of Japan's ODA", *Asia-Pacific Review*, Cilt 7, No 1, 2000, s. 66.

Dış yardımlar konusunda Dışişleri Bakanlığı'nın etkisindeki artışın bir sonucu olarak,⁵⁴ Japonya 30 Haziran 1992'de ilk kez ilan ettiği ODA Tüzüğü (*ODA taiko*) ile yardım politikasının temel felsefesini açıkladı. Söz konusu tüzük dört temel noktayı vurgulamaktaydı: çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınma; yardımların askeri amaçlarla ve uluslararası güvenliği tehdit edici bir şekilde kullanılmaması; aşırı askeri harcamaların, kitle imha silahları üretiminin ve silah ticaretinin göz önünde bulundurulması ve son olarak piyasa ekonomisi, özgürlük, demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi.⁵⁵ Böylece, bir taraftan dış yardımların önüne askeri harcamalarda kullanılmaması gerektiği şartının konulması yeni ODA politikasının güvenlik boyutunu ön plana çıkarırken, diğer taraftan da demokrasi ve insan hakları gibi ifadelerle insani boyutu göz önünde bulunduracağı da açıklanmış oluyordu.⁵⁶

Bu tarihten sonra Japonya'nın dış yardım politikasında önemli değişiklikler yaşandı. Özellikle 1990 öncesi yardımlarda yardım alan ülkelerin kişi başına düşen milli gelir düzeyi ile Tokyo'nun ekonomik yardım miktarı karşılaştırıldığında insani bir boyut olduğunu söylemek zordur.⁵⁷ 1992'deki düzenlemenin ardından yardımların Asya ülkelerinden Afrika'daki düşük gelirli ülkelere kaydığı, şarta bağlı yardımların yerini zamanla şartsız yardımların aldığı ve son olarak Soğuk Savaş döneminde yaygın olan ABD güvenliği doğrultusunda yapılan ideoloji temelli yardımların önemli oranda azaldığı görülmüştür. Örneğin, Asya ülkelerinin Japonya'dan aldıkları dış yardım miktarı 1970'lerde toplam yardımların yüzde 98'ini oluştururken bu oran 1990'lı yıllara gelindiğinde yüzde 65'e düşmüştür.⁵⁸ Bu düşüş sadece yardım politikasındaki değişiklikten kaynaklanmamış, özellikle Asya ülkelerine yönelik yardımların önemli bir kısmını oluşturan savaş tazminatlarının sona ermesi ve ulusal çıkarın gerçekleştirilmesinde Asya dışındaki ülkelerin de önemli olduğunun fark edilmesi bunda etkili olmuştur.

⁵⁴ Kawai ve Takagi, "Japan's Official Development Assistance: Recent Issues and Future Directions", s. 259.

⁵⁵ Kawai ve Takagi, "Japan's Official Development Assistance: Recent Issues and Future Directions", s. 260; Katada, "Japan's Two Tracks Aid Approach", s. 331; Ayrıca Japonya 1992'deki sözkonusu ODA düzenlemesiyle yapılan yardımların Birleşmiş Milletler anlaşmasında asıl olan devletlerin bağımsızlığına bir zarar gelmemesine ve iç işlerine karışmama ilkesine özenle saygı gösterileceğini taahhüt etmiştir. Bkz., Nuscheler ve Warkentin, "From the International Cooperation to Development? Reform and Reorientation of Japan's ODA", s. 69.

⁵⁶ Nuscheler ve Warkentin, "From the International Cooperation to Development? Reform and Reorientation of Japan's ODA", s. 69.

⁵⁷ Chan, "Humanitarianism, Mercantilism, or Comprehensive Security? Disbursement Patterns of Japanese Foreign Aid", s. 10.

⁵⁸ Sakurai, "Role in Economic Cooperation and Direct Investment", s. 150.

Diğer taraftan, aynı dönemde Japon hükümeti şartlı yardımların oranını da bir hayli düşürmüş, 1980'lerin ortasında bu tür yardımlar tüm yardımların neredeyse yarısını oluştururken, 1990 yılında bu oran yüzde 28'e, 1993'de yüzde 11'e gerilemiş⁵⁹ ve son olarak 1996'da ise Japonya yüzde 1,1'lik bir oranla dış yardımların minimum oranda şarta bağlandığı ülkeler arasında ilk sıraya yükselmiştir⁶⁰ (bkz. Tablo 1). Bu durumun bir sonucu olarak, dış yardım projelerine dâhil olan şirketler arasında 1980'lerde yüzde 70 olan Japon şirketlerin oranı 1994'e gelindiğinde yüzde 27'ye gerilemiştir.⁶¹ Yine de, bağış adı altında yapılan yardımların ODA içindeki payı dış yardımda bulunan diğer bazı ülkelerin yüzde 90'ın üzerindeki oranlarının aksine yüzde 40'ın üzerine çıkmamıştır. Örneğin, 1999 yılında 15,3 milyar Dolar'lık ODA'nın yüzde 32,2'sini borçlar, yüzde 31,8'ini çok taraflı yardımlar oluştururken, bağışların ODA içindeki payı diğer ülkelerin bir hayli gerisinde kalarak yüzde 36 olmuştur.⁶²

Tablo 1

	1980	1985	1990	1995	1998	1999
Japonya	25,8	60,8	77,0	96,3	93,6	96,4
Amerika	26,8	40,9	69,5	27,3	-	-
Avrupa	54,7	47,4	43,5	64,1	72,9	81,2
Fransa	43,3	42,5	47,1	58,4	66,8	-
Almanya	82,2	63,7	43,6	60,3	86,5	81,7
İngiltere	25,2	27,6	-	86,2	79,6	91,8
DAC ortl.	44,1	47,3	47,3	69,6	81,4	87,8

Dış yardımda bulunan ülkelere göre şartsız tek taraflı yardımların tüm yardımlara göre oranı (%), (bkz. Kawai ve Takagi, "Japan's Official Development Assistance: Recent Issues and Future Directions", s.265)

Dış yardımlarda insani boyutun artması 1990'lardan itibaren Japonya'nın özellikle Afrika ve Latin Amerika'ya yönelik yardım mikta-

⁵⁹ Fujisaki et al., "Japan as Top Donor: The Challenge of Implementing Software Aid Policy", s. 522; Öyle ki, bu oran en fazla dış yardım yapan ülkeler arasında en düşük seviyeydi. Zira, aynı dönemde şartsız dış yardımların tüm dış yardımlara oranı ABD'de yüzde 29, İngiltere'de yüzde 35 ve Fransa'da yüzde 40 gibi yüksek bir oran oluşturmaktaydı.

⁶⁰ Katada, "Japan's Two Tracks Aid Approach", s. 329.

⁶¹ Fujisaki et al., "Japan as Top Donor: The Challenge of Implementing Software Aid Policy", s. 522; Kawai ve Takagi, "Japan's Official Development Assistance: Recent Issues and Future Directions", s. 265.

⁶² Ibid., s. 264.

rında önemli bir artışla sonuçlanmıştır. Yine de, bu yardımların tümüyle insani olduğu, ekonomik ya da politik bir çıkar gütmedikleri söylenemez. Soğuk Savaş sonrası dönemde Afrika'da demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi bağlamında Japonya daha çok bağlı bulunduğu G7 gurubuyla birlikte hareket ederken, fakirliğin önlenmesi gibi insani konularda tek başına dış yardım faaliyetinde bulunmuştur. Dış yardımın insani amaçlarla kullanılması sadece insani sorunlarla karşı karşıya bulunan ülkelere belli miktarda dış yardımın verilmesi yoluyla değil, dış yardımları askıya alma yoluyla da gerçekleştirilmektedir. Nitekim, Kenya gibi demokratik olmayan birçok Afrika ülkesi dış yardımların askıya alınması tehdidi karşısında çok partili seçimlere izin vererek demokrasinin hayata geçirilmesi yönünde adım atmışlardır.⁶³ Öte yandan, dış yardımların askıya alınması tehdidi yoluyla ilgili ülkeyi insani olmayan eylemlerinden vazgeçirmeye yönelik politikaların dış yardım miktarına olumsuz yansımaları dolayısıyla bu durum Japonya'nın Afrika ülkelerine yönelik dış yardımlarının tüm yardımlar içindeki payının düşük görülmesine neden olmaktadır.

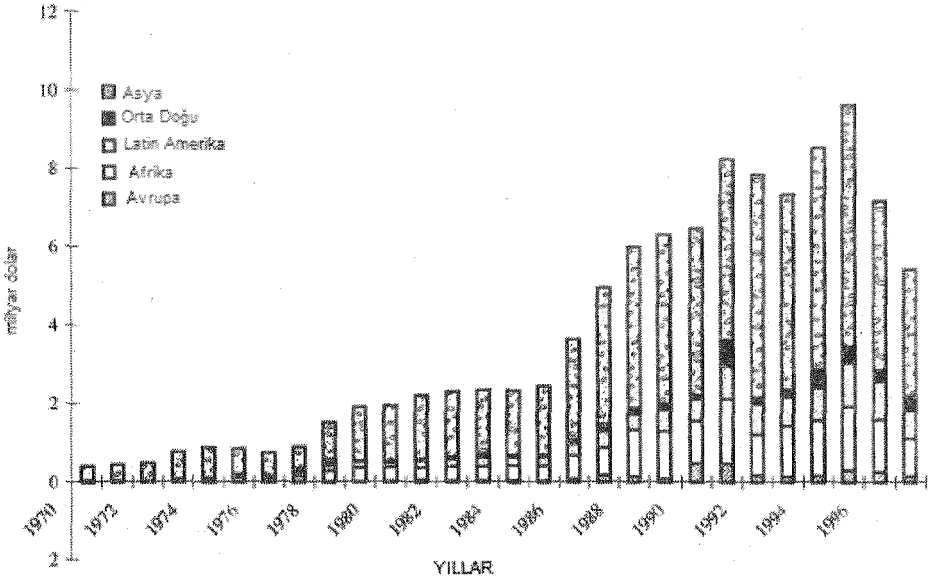
Afrika'ya yönelik dış yardımlardaki insani boyut önemli oranda artmasına rağmen Soğuk Savaş döneminde yaygın olan dış yardımın çıkar temelli sürdürülmesi 1990'larda da devam etmiştir. Özellikle 1980'lerde Afrika'ya yönelik yardım politikasını temelde Tokyo'nun ABD ile olan ilişkileri belirlese de⁶⁴, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Japonya Afrika pazarına sızmak amacıyla dış yardımı etkin bir şekilde kullanmıştır. Nitekim, Japonya'nın Afrika'ya yönelik dış yardımından önemli payı alan ülkelerin analiz edilmesi söz konusu tespiti netleştirir. Japonya'dan önemli oranda dış yardım alan ülkeler temelde iki guruba ayrıldığında ilk gurubu Japon endüstrisi için hayati önem taşıyan hammadde kaynaklarının bulunduğu krom bakımından zengin Güney Afrika, önemli fosfat kaynaklarına sahip Fas ve bakır

⁶³ Katada, "Why did Japan Suspend Foreign Aid to China? Japan's Foreign Aid Decision-making and Sources of Aid Sanction", s. 41.

⁶⁴ Howard Stein, "Japanese Aid to Africa: Patterns, Motivation and the Role of Structural Adjustment", *The Journal of Development Studies*, Cilt 35, No 2, December 1998, s. 28; Japonya'nın Soğuk Savaş döneminde Afrika'ya yönelik dış yardımlarını tamamiyle ABD inisiyatifinde gerçekleştirdiği söylenemez. Zira, Japonya belli konularda ekonomik yardım politikasını uygulama konusunda ideolojik olmaktan ziyade çıkar temelli hareket etmiştir. Örneğin, apartheid rejimi dolayısıyla birçok Batı ülkesi Güney Afrika ile ekonomik ilişkilerini askıya alırken, Japon politika yapımcıları bu ülkelerin boşalttığı Güney Afrika pazarında Japonya'nın ekonomik pozisyonunu geliştirmeye devam etti. Aynı şekilde, Soğuk Savaş döneminde ABD'nin karşı çıkmasına rağmen Afrika ülkelerine yönelik yardımda ideolojik bir ayırım gözetmemiş ve Afrika'ya yönelik yardımlarının yüzde 21'den daha fazlasını sosyalist Afrika ülkelerine tahsis etmiştir. Bkz., Peter J. Schraeder, "Japan's Quest for Influence in Africa", *Current History*, Cilt 98, No 628, Mayıs 1999, s. 232; Motoki ve Taichi, "Can 'the Miracle' be Replicated?: Official Development Assistance and Technological Transfer from Japan to East Asia and Southern Africa", s. 72.

açısından zengin Zambiya gibi ülkeler oluştururken, ikinci gurubu da Japon ihracatını karşılayacak ve önemli bölgelere nüfuz etmede köprü işlevi görecek güneyde Güney Afrika, doğuda Kenya, kuzeyde Mısır ve batıda Gana gibi ülkeler oluşturmaktadır. Her iki durumda da amaç Japonya'nın ekonomik çıkarlarını korumak ve güçlendirmektir.⁶⁵

Grafik 2

Japon dış yardımlarının bölgelere göre dağılışı⁶⁶ (bkz. Katada, "Japan's Two Tracks Aid Approach", s. 327)

Afrika örneğinde olduğu gibi, ABD'den sonra Latin Amerika'ya en fazla dış yardımda bulunan ikinci ülke konumundaki Japonya'nın söz konusu yardımlarının hem insani hem de ekonomik çıkar boyutu vardır. İnsan hakları ve demokrasi dış yardımları belirleyen önemli bir faktör olmasa da, düşük GSMH ve fakirlik Japonya'nın Latin Amerika'ya yönelik dış yardımlarını etkileyen iki önemli unsurdur.⁶⁷

⁶⁵ Schraeder, "Japan's Quest for Influence in Africa", s. 232.

⁶⁶ Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte eski Komünist ülkelerin kapitalist sisteme geçmelerini sağlamak amacıyla Japonya Polonya, Macaristan, Çekoslovakya ve Romanya gibi Avrupa ülkelerine 1991 yılında 2 milyar Dolar'dan fazla mali ve teknik yardım sağlandı. Bkz., Tsuneo Akaha, "Japan's Security Policy in the Posthegemonic World: Opportunities and Challenges"; Tsuneo Akaha ve Frank Langdon (der.), *Japan in the Posthegemonic World*, Lynne Rienner Publisher, Londra, 1993, s. 107.

⁶⁷ Tuman et al, "Explaining Japanese Aid Policy in Latin America: A Test of Competing Theories", *Political Research Quarterly*, Cilt 54, No 1, Mart 2001, s. 98.

Kısacası, gerek Afrika ülkelerine gerekse Latin Amerika ülkelerine yönelik Japon dış yardımlarının 1990'dan itibaren insani boyutu önemli bir artış göstermiş fakat ekonomik ya da politik çıkarın önüne geçmemiştir. Söz konusu durum 1997 ekonomik krizinin ardından dış yardımlarda kısıntıya gitmek zorunda kalındığında insani amaçlarla Afrika'ya yönelik yardımların azaltılması politikasında görülebileceği gibi, insani sorunla boğuşan birçok Afrika ülkesi varken, kıtaya yönelik yardımların Mısır ve Güney Afrika gibi stratejik değeri olan bölgelere yönelmesinde de görülebilir.

Soğuk Savaş sonrası döneme ilişkin Japon dış yardımlarında insani boyutun artması sadece Afrika ve Latin Amerika bölgelerine yönelik yardımlarda değil Asya ülkelerine ilişkin yardımlarda da görülmektedir. Nitekim, Myanmar örneğinde görüldüğü üzere, Japonya ODA'yı sözkonusu ülkedeki rejimi yumuşatmak için siyasi bir araç olarak kullanmış⁶⁸ ve Myanmar'daki askeri darbe teşebbüsünden sonra yardımlarını askıya almıştır. Bu yaptırım rejimin baskıcı yöntemlerden vazgeçmesine yol açmış ve bu çerçevede 1995 Temmuz'unda demokratik hareketin sembolü Aung San Suu Kyi serbest bırakılmıştır.⁶⁹ Fakat Japonya'nın Asya'ya yönelik dış yardımlarındaki insani boyut Afrika'ya yönelik yardımlarına oranla daha fazla güvenlik kaygısı taşımıştır. Diğer bir ifadeyle, Asya ülkelerine yönelik Japon dış yardımlarındaki insani boyut belli olaylarda gündeme gelse de, her zaman ekonomik ve politik kaygıların gerisinde kalmıştır. Zira, Myanmar'daki politik istikrarsızlık bölgesel güvenliği tehdit edeceğinden Japonya'nın bölgeye ilişkin güvenlik temelli politikasına zarar verebilecekti.

Öte yandan, Asya ülkelerine yönelik dış yardımların tüm dış yardımlar içindeki oranının hala yüksek olması Soğuk Savaş sonrası dönemde de ekonomik ve politik çıkarın dış yardımlarda temel belirleyici olmayı sürdürdüğüünün en önemli göstergesidir. Coğrafi yakınlık, kültürel ve tarihsel yakınlık, ticari faaliyetlere uygunluk, Japon endüstrisinin ihtiyaç duyduğu hammaddelere sahip olmak, ticari olarak köprü işlevi görebilecek coğrafi anlamda stratejik bir konumda bulunmak, Japon güvenliğini birebir etkileyecek bir konumda olmak gibi faktörler bu ülkeleri Japonya için dünyanın diğer ülkelerine oranla daha önemli

⁶⁸ Japonya'nın Doğu Asya'daki problemleri çözme konusunda karşılaştığı en önemli güçlük Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde kalıcı üyeliğinin bulunmaması ve ABD gibi sorun alanlarına müdahil olabilecek bir askeri kapasiteye sahip olmamasıdır. Bu güçlükler Japonya'yı sorun çözme konusunda ekonomik araçları kullanmaya itmiş ve özellikle Hindicın bölgesindeki faaliyetlerinde görüleceği üzere dış yardımı bu amaçla etkin bir şekilde kullanmıştır.

⁶⁹ Mehmet Sami Denker, *2000'li Yıllarda Asya Pasifik Bölgesinin Güvenliği*, Ankara, ASAM Yayınları, 2000, s. 71-72.

kılmıştır. Asya ülkelerinin Japonya için önceliği 1997 krizinin ardından gelişen ODA politikasında net bir şekilde görülür.

1997 yılında yaşanan ekonomik bunalımın bir sonucu olarak Hashimoto hükümeti 1998 bütçesinde ODA'lara yönelik yüzde 10'luk bir kısıntıya gitmiştir.⁷⁰ Daha sonraki yıllarda ekonomik krizin Asya'ya yönelik etkilerini azaltmak isteyen Japonya dış yardım miktarını arttırsa da, ekonomik durgunluğun devam etmesi üzerine Dışişleri Bakanlığı 2002 bütçesi için dış yardımlarda yüzde 10'luk bir kısıntıya daha gitmek zorunda kalmıştır.⁷¹ Fakat, gerek 1997 yılındaki gerekse 2002'deki kısıtlamalar Asya ülkelerini, Japonya'dan insani yardım almakta olan ülkeler kadar etkilemedi. Zira, Japonya dış yardım miktarındaki düşüşü tüm ülkelere eşit olarak yansıtmaktan ziyade, dış yardımlarını ekonomik ve politik çıkarları için önemli olan Asya ülkelerine kaydırdı.

Dış Yardımın Güvenliği Sağlamada Bir Araç Olarak Kullanılması

Soğuk Savaş sona erdiğinde Japonya'nın bölgede karşı karşıya kaldığı iki önemli tehditten biri askeri ve ekonomik bağlamda önemli bir gelişme kaydeden ve bölge liderliğine oynayan Çin olarak gözüküyordu. Japonya önemli bir askeri güce sahip olmamasına rağmen Çin tehdidine karşı bir yandan ABD ile aralarındaki güvenlik anlaşması aracılığıyla diğer yandan da Çin ile Japonya arasında ekonomik temelli bir asimetrik bağımlılığın varlığı ile karşı koymaya çalışıyordu.⁷² Soğuk Savaş'ın sona ermesinden önce 1988 yılında 19 milyar Dolar olan iki ülke arasındaki ticaret Japonya'nın toplam ticaretinin yüzde 4'ük bir kısmını oluştururken, Çin'in toplam ticaretinin yüzde 18'inden fazlasını oluşturmaktaydı. Japonya'nın Çin'e yönelik ihracatının yüzde 80 gibi önemli bir kısmını Çin'in gelişmesini sürdürebilmesi için hayati öneme sahip makine ve endüstri ürünleri oluşturduğu gibi Japonya 1970'lerin sonlarından itibaren Çin'e en fazla yatırımda bulunan ülke konumundaydı.⁷³ Öte yandan, Çin önemli oranda Japonya'nın tek taraflı dış

⁷⁰ Japon hükümetinin dış yardımlarda kısıntıya gitmesinin bir diğer nedeni de yaşanan ekonomik bunalımın bir sonucu olarak Japon kamuoyunda ODA'lar aleyhine bir havanın oluşmasıydı. Nitekim, 1996'da halkın yüzde 1,8'i ODA'ların durdurulması gerektiğini savunurken, 1998'de bu oran yüzde 3,5'e yükselmiş ve mümkün olduğunca azaltılmalı görüşünü savunanların oranı da yüzde 12,9'dan yüzde 18'e çıkmıştı. Bkz., Atsushi Kusano, "Japan's ODA in the 21st Century", *Asia-Pacific Review*, Cilt 7, No 1, 2000, s. 41; Katada, "Japan's Two Tracks Aid Approach", s. 340.

⁷¹ Ibid., s. 320.

⁷² David Arase, "Japan in East Asia", Tsuneo Akaha and Frank Langdon (der.), *Japan in the Posthegemonic World*, Lynne Rienner Publisher, Londra, 1993, s. 119.

⁷³ Xiaomin Rong, "Explaining the Patterns of Japanese Foreign Direct Investment in China", *Journal of Contemporary China*, Cilt 8, No 20, Mart 1999, s. 128.

yardımlarına bağımlıydı. Zira, bu dönemde Çin'in aldığı tek taraflı dış yardımların yüzde 64,3'ünü Japonya'dan gelen dış yardımlar oluşturmaktaydı.⁷⁴ Çin ve Japonya arasındaki ekonomik temelli bu asimetrik bağımlılığın Soğuk Savaş sonrasında Çin'in Japonya'yı göz ardı eden bir politika izlemekten kaçınmasının temel nedeni olduğu söylenebilir.

1988'de görüşülen 1990-95 dönemine yönelik geniş bir dış yardım paketi yılda ortalama bir milyar Dolar'lık dış yardımın Çin'e aktarılmasını öngörüyordu. Bu politika 3-4 Haziran 1989'da meydana gelen Tiananmen olaylarının ardından Batı'nın baskısı sunucunda askıya alınsa da, 1990 yılında tekrar uygulamaya kondu. Söz konusu yardım paketinin uygulamaya konmasında Japonya'nın temelde iki çıkarı vardı: Bu şekilde Japonya bir taraftan büyük bir nüfusa sahip Çin pazarı üzerinde etkin olurken, diğer taraftan da Asya'nın en önemli gücünü ekonomik araçlarla etkisi altına alarak bölgede barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktaydı. Japonya ve Çin arasında büyük bir karşılıklı bağımlılık yaratmak iki ülke arasında askeri çatışma olasılığını azaltacağı gibi, Çin'in Japonya'ya karşı bir blok oluşturma olasılığını da engelleyecekti.⁷⁵

1990'ların ikinci yarısına gelindiğinde Çin bir taraftan Tokyo için ekonomik rakip olarak görülmeye başlanırken diğer taraftan da artan askeri kapasitesiyle Japonya'nın bölgesel güvenliği için önemli bir tehdit olmaya başlamıştı. Tayvan ve Senkaku/Diaoyu adaları konusunda Çin ile aralarındaki anlaşmazlıklar göz önüne alındığında Çin'in artan askeri gücü Japonya'yı tehdit etmekteydi.⁷⁶ Bu gelişmelerin yanı sıra, Çin'in 1995 yılında bir nükleer denemede bulunmasının ardından bundan rahatsız olan Japonya dış yardımı bölge güvenliğinin sağlanması adına politik bir araç olarak kullanmayı denemiştir. Mayıs 1995'de Çin nükleer silah denemesini gerçekleştirdiğinde Japonya bu durumun 1992'de ilan edilen ODA kriterlerine uymadığını ve dış yardımın askıya alınabileceğini yüksek sesle ifade etmesine rağmen dış yardımları

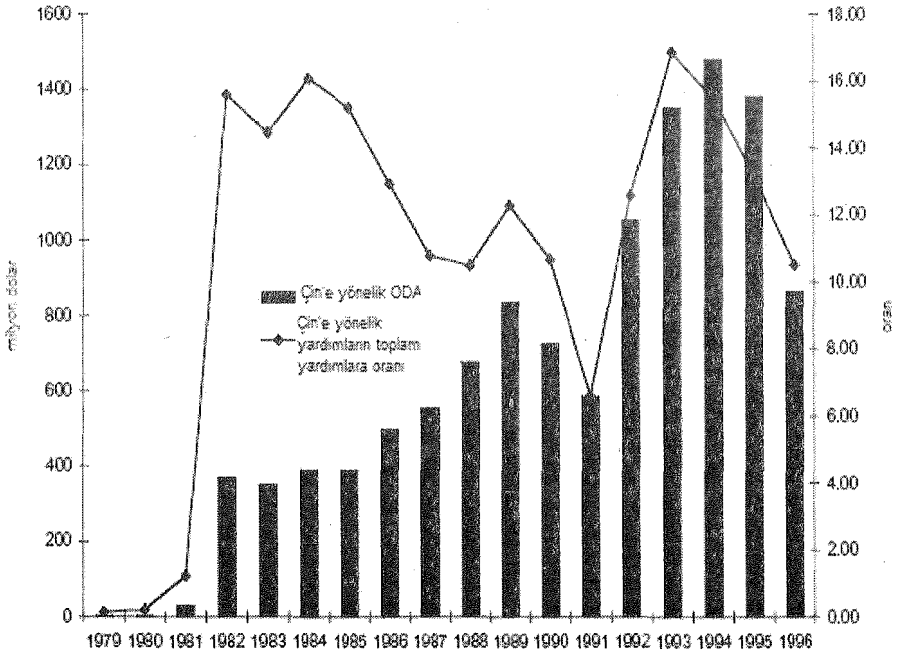
⁷⁴ Ekim 1978 yılında imzalanan Çin-Japon Barış ve İşbirliği anlaşması doğrultusunda Japonya ilk kez 1979 yılında Çin'e dış yardımda bulundu. Aynı tarihte ilan edilen "Ohira İlkeleri" Japonya'nın Çin'e yapacağı yardımların politik sınırlarını belirlemekteydi. Buna göre, Japonya'nın Çin pazarını tekeline alacağı korkusunu bertaraf etmek için ABD ve diğer Batılı ülkelerle ittifaka gitmek, Çin'e yönelik dış yardımın ASEAN başta olmak üzere diğer Asya ülkeleri ile dengeli olmasını sağlamak, Çin'in savunma temelli endüstrisine yardımdan uzak durmak gibi üç temel ilke dış yardım politikasının uygulanmasında göz önünde bulundurulacaktı. Bu tarihten itibaren Çin Japonya'nın en fazla dış yardımda bulunduğu ülke konumunda olduğu gibi Japon ODA'ların ortalama yüzde 10'luk bir kısmını tek başına alacaktır. Bkz., Katada, "Why did Japan Suspend Foreign Aid to China? Japan's Foreign Aid Decision-making and Sources of Aid Sanction", s. 49-50

⁷⁵ Arase, "Japan in East Asia", s. 123.

⁷⁶ Katada, "Why did Japan Suspend Foreign Aid to China? Japan's Foreign Aid Decision-making and Sources of Aid Sanction", s. 52.

askıya almadı.⁷⁷ Fakat aynı yılın Ağustos ayında Pekin ikinci kez nükleer silah denemesinde bulununca Japonya Çin'e yönelik dış yardımları askıya aldığı açıkladı. Çin yönetimi üzerinde Tiananmen olayının ardından yaşanan yaptırımlardan daha olumsuz bir etkisi olan yardımların askıya alınma kararı 1997 Martında Japonya Dışişleri Bakanı'nın Pekin ziyaretinin ardından kaldırıldı.⁷⁸ Genel anlamda bakıldığında da zaten Japonya G7 ülkelerine oranla dış yardımların askeri amaçla kullanılması konusunda son derece kısıtlayıcı bir politika izlemektedir. Çin örneğinde olduğu gibi, Japonya Mayıs 1998'de Hindistan ve Pakistan'ın nükleer silah denemelerinde bulunmalarının ardından bu ülkelere yönelik yardımlarını askıya aldığı açıklamıştır.⁷⁹

Grafik 3

Japonya'nın Çin'e yönelik dış yardım miktarlarının ve bunların toplam yardımlara oranının yıllara göre dağılımı (bkz. Katada, "Why did Japan Suspend Foreign Aid to China? Japan's Foreign Aid Decision-making and Sources of Aid Sanction", s. 50)

⁷⁷ Ibid., s. 46.

⁷⁸ Ibid., s. 47.

⁷⁹ Kusano, "Japan's ODA in the 21st Century", s. 45.

Diğer bir tehdit olan Kuzey Kore ise daha Soğuk Savaş sona ermeden Japonya ile ilişkilerini geliştirmek zorunda olduğunun farkına varmıştı. Nitekim, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Çin'in yardımlarını askıya alması ve bu iki ülkenin Seul Olimpiyatları'na katılmama konusunda Kuzey Kore'yi yalnız bırakmaları Pyongyang'da izolasyon korkularını artırdı ve Eylül 1990'da Kuzey Kore Japon Sosyalist Partisi'nin aracılığıyla Japon hükümetinden ikili ilişkilerin yeniden başlatılması amacıyla görüşme talep etti. Yapılan görüşmelerin sonucunda Japonya ile Kuzey Kore ilişkilerinin normalleştirilmesi yönünde bir karar aldığı gibi İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında bölgeye yönelik tahribatlarının karşılığında Japonya'nın Kuzey Kore'ye tazminat ödemesi de kararlaştırıldı.⁸⁰ Kuzey Kore'den böylesine bir talep olmamasına rağmen Japonya'nın tazminat ödeme kararı bu ülkeyle ekonomik ilişkileri geliştirerek Kuzey Kore'yi bir tehdit unsuru olmaktan çıkarmaya çalışmasıyla açıklanabilir. Nitekim, 1991 yılında imzalanan ve nükleer araştırmalarını durdurması karşılığında Kuzey Kore'ye enerji yardımında bulunulmasını taahhüt eden anlaşmaya Japonya da dâhil olmuştur. Anlaşma doğrultusunda Japonya 1990'ların ilk yarısında yüzde 20'lik oranla Güney Kore'nin ardından Pyongyang'a en fazla yardımda bulunan ülke oldu.⁸¹

Fakat, ABD ve Güney Kore'nin tepkilerinin yanı sıra 29 Mayıs 1993'de Kuzey Kore'nin Notong-1 balistik füze denemeleri gerçekleştirmesi Japonya'nın bu girişimlerini tehlikeye attı ve yardım politikası durduruldu. Üstelik 1994 yılında Japon Savunma Ajansı'nın yayınladığı raporda Kuzey Kore'nin Japon güvenliği için birincil bölgesel tehdit olduğu ifade ediliyordu.⁸² Tokyo Batı'daki komşusunu bir tehdit unsuru olmaktan çıkarmaya kararlıydı ve Kuzey Kore ile Japonya arasındaki görüşmeler 1997 yılında yeniden başladı. Görüşmeler sırasında Japonya ekonomik ağırlığını bir kez daha kullanarak Kuzey Kore'ye atacağı olumlu adımlar karşılığında 27 milyon Dolar'lık yiyecek yardımında bulunmayı önerse de, Pyongyang'ın geri adım atmaması ve özellikle 1998 Ağustos'unda yaptığı testlerde bir füzenin Japon hava sahasından geçerek Pasifik okyanusuna düşmesi Tokyo'da tedirginliğe yol açmış ve görüşmeler ikinci kez sona ermiştir.⁸³ Söz konusu girişimlerin sonuçsuz kalmasına ve Kuzey Kore ile diplomatik ilişkilerin kurulamamasına rağmen Japonya uluslararası aktörlerle

⁸⁰ Arase, "Japan in East Asia", s. 121.

⁸¹ Gleen D. Hook, et al., *Japan's International Relations, Politics, Economics, and Security*, Routledge, Londra, 2001, s. 337.

⁸² William J. Long, "Nonproliferation as a Goal of Japanese Foreign Assistance", *Asian Survey*, Cilt 39, No 2, Mart-Nisan 1999, s. 337-338.

⁸³ *Ibid.*, s. 181.

işbirliği içinde Kuzey Kore'nin nükleer silahlara sahip olmasını engellemeyi amaçlayan yardım paketlerine dâhil olarak Pyongyang'ı tehdit olmaktan çıkarma politikasını sürdürmeye devam etmektedir.

Dış Yardımların "İlhak" Amacıyla Kullanılması: Kuril Adaları Örneği

İkinci Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin yanında yer alması karşılığında Yalta Konferansı ile Kuril Adaları Sovyetler Birliği'nin eline geçmişti. Fakat, Japonlar bunu hiçbir zaman kabul etmedikleri gibi 1875'de Tokyo ve Moskova arasında imzalanan Petesburg Anlaşmasıyla sözkonusu adaların Japonya'nın Sakhalin adası üzerindeki haklarını Ruslara terk etmesi karşılığında Japonya'ya bırakıldığı ve Sovyetlerin böyle bir işgale hakkı olmadığını iddia etmektedir.⁸⁴ Sovyetler Birliği ve daha sonra yerini alan Rusya ise Japonya'nın başlattığı 1904-5 savaşının Petesburg Anlaşması'nı hükümsüz kıldığını ve dolayısıyla Japonya'nın böyle bir hak ileri süremeyeceğini savunmaktadır.⁸⁵ Her iki tarafın da üzerinde hak ettiği Kuril Adaları Sovyetler Birliği ve Japonya arasında tüm ilişkilerini belirleyen bir soruna dönüşmüş ve özellikle Soğuk Savaş döneminde Japonya Sovyetler Birliği ile ilişkisini Kuril Adaları'nın Japonya'ya bırakılması ön şartına bağlamıştır.

Japonya Rusya'ya yönelik ekonomik yardım politikasını hiçbir zaman politik ilişkilerden bağımsız düşünmemiş (*seikei fukabun-politika ve ekonomi birliği*) ve yardımı İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Sovyetlerin işgal ettiği bölgelerden çekilmesine bağlamıştır. Almanya Başbakanı Helmut Kohl'dan Rusya'nın yeniden inşasına yönelik ilk yardım teklifi geldiğinde buna ABD de sıcak bakmamış ve Japonya G7 içinde bir sürtüşmeye yol açmadan kendi politikasını sürdürebilmiştir. Adalar karşılığı ekonomik ilişki ısrarını sürdüren Japonya bu politika bağlamında son bir teşebbüste daha bulundu. Mart 1991'de iktidardaki Liberal Demokratik Parti'nin Genel Sekreteri Ichiro Ozawa Moskova'ya yaptığı ziyarette Rusya'nın sorunlu Kuril Adaları'nı terk etmesi karşılığında Japonya'nın bu ülkeye 26 milyar Dolar'lık bir ekonomik yardımda bulunacağını ifade etti.⁸⁶ Ülkede ekonomik bunalım yaşanma-

⁸⁴ Alexei V. Zagorsky, "Soviet-Japanese Relations Under Prestroika: The Territorial Dispute and Its Impact", Tsuneo Akaha and Frank Langdon (der.), *Japan in the Posthegemonic World*, Lynne Rienner Publisher, Londra, 1993, s. 144-145.

⁸⁵ Ibid., s. 145.

⁸⁶ Randall E. Newnham, "How to Win Friends and Influence People: Japanese Economic Aid Linkage and the Kurile Island", *Asian Affaris, an American Review*, Cilt 27, No 4, Kış 2001, s. 250; Zagorsky, "Soviet-Japanese Relations Under Perestroika: The Territorial Dispute and Its Impact", s. 153; Wan, "Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade", s. 93.

sına rağmen Sovyetler Birliği lideri Mihail Gorbaçov bu öneriyi kabul etmedi.

Fakat, 1991 Ağustos'unda Gorbaçov'a yönelik başarısız komünist darbenin ardından Washington Moskova'daki liberal Gorbaçov rejimini desteklememenin maliyetinin yüksek olduğu fark edip söz konusu rejime yönelik yardım politikasını hayata geçirmeye karar verince Japonya Sovyetler Birliği'ne yönelik politikasını gözden geçirmek zorunda kalmıştır.⁸⁷ G7 ülkeleri Ekim 1991'de Sovyetler Birliği'nin ardılı Rusya'ya yardım kararı aldığında yalnız kalmak istemeyen Japonya özellikle ABD ve Batı ülkelerinden gelen baskınının sonucunda söz konusu karara uymuştur.⁸⁸ Tokyo, G7'nin kararına katılmanın yanı sıra aynı dönemde 2,5 milyar Dolar değerinde bir ekonomik yardım paketini Rusya'ya sunacağını ve bu ülkeye yönelik ticari faaliyetlerde bulunan Japon şirketleri üzerindeki yükleri kaldıracığını açıkladı.⁸⁹

G7'nin etkisiyle Japonya Kuril Adaları'na yönelik politikasında değişikliğe gitmiş ve Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetler Birliği ile ekonomik bir ilişkiye girmemek gibi bir yaptırımla bu bölgeyi geri alma politikası izleyen Japonya bu tarihten itibaren Rusya'ya yönelik şartsız ekonomik yardımların nihayetinde Kuril Adaları konusunda Japonya lehine bir ortam doğuracağı düşüncesi ekseninde bir politika izlemiştir.⁹⁰ Bu da gösteriyor ki, Japonya dış yardımı sadece Japon ürünlerine pazar sağlayabilecek ya da Japon endüstrisine hammadde sunabilecek ülkelerde diğer bir ifadeyle ticaret için güvenliğin sürdürülmesi gereken bölgelerde değil, ilgili ülkeyle aralarındaki uyuşmazlıkları kendi lehine çözmek amacıyla da kullanmaktadır.

Kuril Adaları'nı geri kazanmak amacını güden Japonya bu doğrultuda sadece Sovyetler Birliği'ne ekonomik yardım yapmamış, Kuril Adaları'ndaki halkın da desteğini kazanabilmek için bu bölgeye önemli yardımlarda bulunmuştur. Nitekim, Mart 1990'da bölgede gerçekleşen referandumun sonuçları Japonya için hiç de iç açıcı olmamış ve bölgenin yüzde 78'i Japon hakimiyetine karşı çıkmıştır.⁹¹ Bu sebeple, bölgeye yapacağı yardımların ve yatırımların Kuril Adaları'nı geri kazanmada

⁸⁷ Miyashita, "Gaiatsu ...", s. 719.

⁸⁸ Tsuneo Akaha, "The Politics of Japanese-Soviet/Russian Economic Relations", *Japan in the Posthegemonic World*, Tsuneo Akaha and Frank Langdon (der.), Lynne Rienner Publisher, Londra, 1993, s. 173; Miyashita, "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate", s. 719; Newnham, "How to Win Friends and Influence People: Japanese Economic Aid Linkage and the Kurile Island", s. 254.

⁸⁹ Akaha, "The Politics of Japanese-Soviet/Russian Economic Relations", s. 173.

⁹⁰ Newnham, "How to Win Friends and Influence People: Japanese Economic Aid Linkage ar.d the Kurile Island", s. 247-248.

⁹¹ Ibid., s. 254.

hayati bir önem arz ettiğinin farkında olan Japonya, yardım politikasında değişikliğe giderek genelde Rusya, özelde Kuril Adaları'na politik duruştan uzak bir yardım politikası uygulamaya başlamış. Söz konusu politikanın uygulanmasıyla birlikte adalılar 1999'un başlarında Rusya'nın adaları Japonya'ya kiralaması için dilekçe toplamaya başlamışlardır.⁹²

Genel Değerlendirme

Japonya'nın dış yardım politikasının analiz edildiği bu çalışmada varılan temel sonuç Japonya'nın dış yardımları ulusal çıkarlarını gerçekleştirmede etkin bir şekilde kullandığıdır. Fakat bu hiçbir zaman Japonya'nın dış yardımları salt ulusal çıkarı için kullandığı, diğer bir ifadeyle salt realist bir politika izlediği anlamına gelmez. Richard Rosecrance'nin de ifade ettiği gibi, ticaret devleti (*trading state*) dünya üzerindeki nüfuz gücünü temelde zenginliğinden alır ve bugün Japonya'nın güçlü ekonomisini 1930'larda askeri araçlarla fethetmeye çalıştığı çeşitli hammadde ve petrol kaynaklarını kontrol etmek için kullandığı⁹³ bir gerçektir. Fakat, aynı Japonya özellikle kıtlığın hafifletilmesi için Afrika'ya yönelik önemli oranda yardımda bulunmakta ve bölge ülkelerine demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi konusunda destek olmaktadır.⁹⁴ Dış yardım konusundaki bu çift yönlülük Dışişleri Bakanlığı'nın Ekim 1996'da ilan ettiği ODA Beyaz Kâğıdı bildirisinde de açık bir şekilde kendini gösterir. Söz konusu bildiri bir taraftan ODA'ların Japon ulusal çıkarlarının sürdürülmesinde önemli bir unsur olduğunu vurgularken, diğer taraftan da dış yardımların kıtlık sorunlarının ve çevresel sorunların çözümüne ve gelişmekte olan ülkelerdeki refahın artırılmasına önemli katkılarda bulunmayı amaçladıklarını belirtmektedir.⁹⁵

Görüldüğü üzere, Japonya dış yardımları güvenlik kaygılarından insani kaygılara, ekonomik çıkarlardan ilhak politikasına kadar birçok gerekçelerle kullanmıştır. İlhak amaçlı dış yardım politikası Kuril adaları gibi spesifik bir örnekle sınırlı kalırken, insani kaygılarla yürü-

---

⁹² Ibid., s. 256.

⁹³ Richard Rosecrance, *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World*, Basic Books, New York, 1986'dan aktaran, Chalmers Johnson, "The State and Japanese Grand Strategy", Richard Rosecrance ve Arthur A. Stein (der.), *The Domestic Basis of Grand Strategy*, Cornell University Press, 1993, s. 215.

⁹⁴ Tuman ve Ayoub, "The Determinants of Japanese Official Development Assistance in Africa: A Pooled Time Series Analysis", s. 50.

⁹⁵ Saori N. Katada, "Why did Japan Suspend Foreign Aid to China? Japan's Foreign Aid Decision-making and Sources of Aid Sanction", *Social Science Japan Journal*, Cilt 4, No 1, 2000, s. 48.

tülen dış yardım politikaları da bir taraftan dış baskılar sonucu uygulanmakta, diğer taraftan da ekonomik ve politik çıkarlar söz konusu olduğunda genellikle ikincil konumda kalmaktadır. Bu bağlamda, Japon dış yardım politikasının ekonomik ve güvenlik temelli bir çıkar algılaması doğrultusunda şekillendiği ve insani kaygıların ikincil planda kaldığı şeklinde bir tespit yapılabilir.

Nitekim, Soğuk Savaş döneminde Japonya'ya Asya'ya yönelik dış yardımlarını tamamıyla ekonomik ve politik çıkar temelli olarak gerçekleştirmemiş, insani kaygıları da belli dönemlerde göz önünde bulundurmıştır. Örneğin, Vietnam savaşı dolayısıyla yüz binlerce mülteci Tayland'ın en fakir bölgelerine akın ettiğinde Japonya bu ülkeye yönelik dış yardımlarının önemli bir kısmını Vietnamlı mültecilerin bulunduğu bölgelere yöneltmiştir.⁹⁶ Fakat Soğuk Savaş dönemindeki dış yardımlarda insani boyut düşük bir seviyede kalmış, Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle 1992 ODA düzenlemeleriyle birlikte dış yardımlardaki idealist boyut önemli bir artış göstermiştir. Bunda küresel bir etkiye sahip olumsuzlukların zamanla Japonya'yı da etkileyeceği ve bunları önlemenin ulusal çıkar için bir zorunluluk olduğu algılamasının etkisi büyüktür. Bu durum, küresel ısınmaya karşı önlemler konusunda Japonya'nın aldığı tavırda açıkça görülür. Ozon tabakasının korunmasına yönelik 1985 Viyana Konvansiyonu'na klorofloro karbonla ilişkili şirketlerin baskısı dolayısıyla dâhil olmayan Japonya,⁹⁷ gerek uluslararası baskıların gerekse ulusal çıkar algılamasındaki değişikliğin bir sonucu olarak 90'lı yıllarda Japonya küresel ısınmayı önleme konusunda etkin bir rol üstlenmeye başlamıştır.

Verilen örnekte de görüldüğü üzere Japon dış yardım politikasında idealist güdü genellikle ikincil planda kalmış ve Japon ulusal çıkarına tezat teşkil etmediği durumlarda uygulanma imkânı bulmuştur. Bu bağlamda, Japon dış yardımlarında ulusal çıkarın tartışmasız önceliği olduğu ifade edilebilir. Ulusal çıkar bağlamında devletlerin gücü maksimize etmede dış yardımları bir dış politika aracı olarak kullanmaları son derece doğal bir davranıştır.⁹⁸ Hatta bu bakış açısında insani temelli yardımlar dahi politik bir işlev üstlenebilirler ve gücü maksimize

⁹⁶ Orr, "Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pasific Basin and the Republic of Korea", s. 52.

⁹⁷ Akio Morishima, "The Kyoto Protocol and Japan's Policy on the Prevention of Global Warming", *Asia-Pacific Review*, Cilt 10, No 2, 2003, s. 79.

⁹⁸ Richard Rosecrance, *International Relations Peace or War?*, McGraw Hill, New York, 1973, s. 258; Hans Morghenthau, "A Political Theory of Foreign Aid", *American Political Science Review*, Cilt 56, No 2, Haziran 1962, s. 301; Morghenthau'nun dış yardıma yönelik realist bakışı 'politik temelli dış yardım politikası' (*politically oriented policy of foreign aid*) kavram-sallaştırmasında net bir şekilde görülür. Bkz., Morghenthau, "A Political Theory of Foreign Aid", s. 304.

mize etmenin bir aracı olabilirler.⁹⁹ Zaten, en fakir olana yardım, eski sömürge ülkelerine yardım, baskı altındaki demokratik rejimlere yardım gibi tanımlamalar da dış yardımların uygulanabilmesini ve bu şekilde politik çıkarın maksimize edilmesini sağlayacak meşrulaştırıcılardır.¹⁰⁰

Bu durumda Japonya'nın dış yardımları ulusal ekonomiyi ve güvenliği güçlendirmenin ve dolayısıyla ulusal çıkarı maksimize etmenin bir aracı olarak kullanmasının realist teorinin bakış açısıyla örtüştüğü söylenebilir. Son tahlilde Japon dış yardımlarında dört temel nedenden dolayı ulusal çıkar temelli perspektif ağır basmaktadır.¹⁰¹ Birincisi, ODA'ların coğrafi dağılımının gelişmemiş ülkeler coğrafyasıyla değil, Japon dış politik çıkarları için hayati olan Asya coğrafyasıyla örtüşüyor olması. İkinci olarak, gelir düzeyi bakımından dış yardımlar analiz edildiğinde gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerin değil gelişmekte olan ülkelerin Japon dış yardımlarından daha fazla pay aldıkları görülmektedir. Üçüncüsü, Japon dış yardımları ilgili ülkenin gelişmesine doğrudan katkıda bulunabilecek olan tarımsal gelişmeyi teşvik etme ve politik istikrarı sağlama amaçlı olmaktan çok yol ve elektrik gibi ekonomik alt yapının geliştirilmesine aktarılmaktadır. Son olarak ise, dış yardımlar içinde borç şeklinde olan yardımların bağışlara oranı 90'lı yıllar boyunca azalma gösterse de, dış yardımda bulunan diğer gelişmiş ülkelere oranla yine de çok yüksektir.

---

⁹⁹ Ibid., s. 301.

¹⁰⁰ Michael Clarke ve Steve Smith, "Perspectives on the Foreign Policy System: Implementation Approachments", Michael Clarke ve Brian White (der.), *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy System Approaches*, Edward Elgar Publishing, İngiltere, 1995, s. 167.

¹⁰¹ Hook ve Zhang, "Japan's Aid Policy since the Cold War: Rethoric and Reality", s. 1058-1059.

Summary

This article attempts to explain the relationship between foreign aid and foreign policy by examining Japan's foreign aid policy. The article begins with an analysis of the determinants behind Japan's Official Development Assistance (ODA) policy. These determinants can be summarized as follows: the banning of land, sea, and air forces by the Japanese Constitution; the pressure exerted on Japan by the United States; economic and regional alliances, such as the OECD and ASEAN; the corporatist nature of the Japanese state, under the influence of domestic business interests; and Japanese bureaucratic institutions, namely the Ministry of Foreign Affairs, the Ministry of Finance, the Ministry of International Trade and Industry and the Economic Planning Agency.

After analyzing these determinants, Japan's foreign aid policy before the Cold War will be examined. In the 1950s, Tokyo provided reparations to those countries in Southeast Asia which had fallen victim to Japan's imperial policies. In the 1960s, the aim of Japanese foreign aid policy was essentially economic. Japanese aid was tied to the purchase of Japanese goods, the need for developing overseas markets, and securing the supply of raw materials necessary for the Japanese economy. In the late 1970s and 80s, Tokyo changed its foreign aid objectives as a result of American pressure and launched strategic aid to the countries that were considered critical for collective global security. On the other hand, Japan used foreign aid to secure energy resources, especially after the oil shock of the early 1970s.

In 1989, Japan became the largest donor of bilateral foreign aid with its net disbursement of \$9 billion. However, as a percentage of GNP, ODA remained far below the average of OECD countries. Tied aids were higher than for other donors. As a result, Japan drew considerable criticism from members of the Development Assistance Committee of the OECD. These criticisms, along with the end of the cold war forced Japan to change its foreign aid policy. In 1992, the Japanese government issued an 'ODA Charter' to improve ODA quality. It defined four principles for the provision of aid: compatibility with environmental preservation; avoidance of military use of ODA; attention to the military expenditures of ODA recipients and the development of weapons of mass destruction; and attention to the promotion of democracy, market economy and basic human rights.

The new ODA policy gave rise to some changes in Japan's foreign aid policy. While Tokyo provided a high level of aid which was tied to the purchases and procurements of recipient countries before 1992, it boasted one of the highest untied ratios in its ODA in 1996. The negative

correlation between the level of GNP per capita of a recipient country and the size of Tokyo's economic aid to this country started to change after 1992. This resulted in an increase in Japanese aid to African countries. However, the countries receiving aid from Japan have been those which are important sources of raw materials vital to Japanese industry and key regional economic actors capable of absorbing Japanese exports.

After the Cold War, Japan had to confront two security problems. The first was China, the only serious rival for leadership in the region and a nuclear-armed military power. The Taiwan question and the territorial disputes over the Senkaku/Diaoyu Islands are two factors having the potential to politicize Japan's relationship with China. Japan has two advantages in preventing a Chinese threat. Firstly, the economic relationship between the two countries is asymmetrical. Secondly, China's industrialization is heavily dependent upon Japanese ODA. Other treat is North Korea, which is assumed a nuclear power and sponsor of terrorism. Japan has attempted to use ODA to dissuade North Korea from relying upon nuclear power. Its attempts to dissuade North Korea failed in the 1990's, but Japan still insists on foreign aid as a means to deter the threat.

Japan has also used foreign aid to seize the Kurile Islands. Tokyo believes that the islands were seized illegally by the Soviet Union in 1945 and refused to grant economic favors to Moscow unless it agreed to return the islands. However, this policy changed after the Cold War. Tokyo has a new policy based upon the proposition that granting economic aid without immediate preconditions to Russia would eventually lead to progress on the Kurile Islands. The Japanese government has begun to give aid to the inhabitants of the Kurile Islands. According to Japanese policy makers, if the residents see the great economic benefits to be gained by living under Japanese rule, they could become allies in Japan's quest to regain the islands. The policy's results have been positive. For example, residents of the islands circulated a petition calling upon Russia to lease the islands to Japan in early 1999.

Japan has used foreign aid for both national interests and humanitarian concerns. Although Japan has used ODA to prevent humanitarian violations and promote democracy, especially since the 1990's, the humanitarian aspect of ODA has generally remained secondary. It can be said that Japan's foreign aid policy has a realist aspect because of three crucial factors: the geographical distribution of Japanese ODA has remained concentrated among recipients in Asia which are important for Japanese national interests; much of Japanese ODA has gone to emerging countries rather than to underdeveloped countries; yen loans rather than grants have remained the largest form of Japanese ODA.

Kaynakça

Akaha, Tsuneo, "Japan's Security Policy in the Posthegemonic World: Opportunities and Challenges", Tsuneo Akaha and Frank Langdon (Der.), *Japan in the Posthegemonic World*, Lynne Rienner Publisher, Londra, 1993

_____, "The Politics of Japanese-Soviet/Russian Economic Relations", Tsuneo Akaha and Frank Langdon (der.), *Japan in the Posthegemonic World*, Lynne Rienner Publisher, Londra, 1993

Arase, David, "Japan in East Asia", Tsuneo Akaha and Frank Langdon (Der.), *Japan in the Posthegemonic World*, Lynne Rienner Publisher, Londra, 1993

Brooks, William, L. ve Robert M. Orr, Jr., "Japan's Foreign Economic Assistance", *Asian Survey*, Cilt 25, No 3, March 1985

Chan, Steve, "Humanitarianism, Mercantilism, or Comprehensive Security? Disbursement Patterns of Japanese Foreign Aid", *Asian Affairs, an American Review*, Cilt 19, No 1, Spring 1992

Clarke, Michael ve Steve Smith, "Perspectives on the Foreign Policy System: Implementation Approachments", Michael Clarke ve Brian White (Der.) *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy System Approaches*, Edward Elgar Publishing, England, 1995

Denker, Mehmet, Sami, *2000'li Yıllarda Asya Pasifik Bölgesinin Güvenliği*, ASAM Yayınları, 2000

Fujisaki, Tomuku, Forrest Briscoe, James Maxwell, Misa Kishi ve Tatsujiro Suzuki, "Japan as Top Donor: The Challenge of Implementing Software Aid Policy", *Pacific Affairs*, Cilt 69, No 4, Winter 1996/1997

Hirata, Keiko, "New Challenges to Japan's Aid: An Analysis of Aid Policy-Making", *Pacific Affairs*, Cilt 71, No 3, Fall 1998

Hook, Gleen, D., et al., *Japan's International Relations, Politics, Economics, and Security*, Routledge, Londra, 2001

Hook, Steven, W. ve Guan Zhang, "Japan's Aid Policy since the Cold War: Rethoric and Reality", *Asian Survey*, Cilt 38, No 11, November 1998

Johnson, Chalmers, "The State and Japanese Grand Strategy", Richard Rosecrance ve Arthur A. Stein (Der.), *The Domestic Basis of Grand Strategy*, Cornell University Press, 1993

Katada, Saori, N., "Japan's Two Tracks Aid Approach", *Asian Survey*, Cilt 42, No 2, April 2002

_____, "Why did Japan Suspend Foreign Aid to China? Japan's Foreign Aid Decision-making and Sources of Aid Sanction", *Social Science Japan Journal*, Cilt 4, No 1, 2000

Kawai, Masahiro ve Shinji Takagi, "Japan's Official Development Assistance: Recent Issues and Future Directions", *Journal of International Development*, Cilt 16, 2004

Kusano, Atsushi, "Japan's ODA in the 21st Century", *Asia-Pacific Review*, Cilt 7, No 1, 2000

Long, William, J., "Nonproliferation as a Goal of Japanese Foreign Assistance", *Asian Survey*, Cilt 39, No 2, March-April 1999

Mandl, Wolf, *Japan's Asia Policy: Regional Security and Global Interest*, Routledge, Londra, 1997

Mekes, Philip, J., "Japan and Global Economic Hegemony", Tsuneo Akaha ve Frank Langdon (Der.), *Japan in the Posthegemonic World*, Lynne Rienner Publisher, Londra, 1993

Miyashita, Akitoshi, "Gaiatsu and Japan's Foreign Aid: Rethinking the Reactive-Proactive Debate", *International Studies Quarterly*, Cilt 43, No 4, December 1999

Morghenthau, Hans, "A Political Theory of Foreign Aid", *American Political Science Review*, Cilt 56, No 2, June 1962

Morishima, Akio, "The Kyoto Protocol and Japan's Policy on the Prevention of Global Warming", *Asia-Pacific Review*, Cilt 10, No 2, 2003

Motoki, Takahashi ve Sakano Taichi, "Can 'the Miracle' be Replicated?: Official Development Assistance and Technological Transfer from Japan to East Asia and Southern Africa", *Journal of Developing Societies*, Cilt 5, No 1, April 1999

Newnham, Randall, E., "How to Win Friends and Influence People: Japanese Economic Aid Linkage and the Kurile Island", *Asian Affairs, an American Review*, Cilt 27, No 4, Winter 2001

Nuscheler, Franz ve Ben Warkentin, "From the International Cooperation to Development? Reform and Reorientation of Japan's ODA", *Asia-Pacific Review*, Cilt 7, No 1, 2000

Nye, Joseph, P., "The Case for Deep Engagement", *Foreign Affairs*, Cilt 74 No 4, Jul/Aug 95

Orr, Robert, M., Jr., "The Rising Sun: Japan's Foreign Aid to ASEAN, The Pasific Basin and the Republic of Korea", *Journal of International Affairs*, Cilt 41, No 1, Summer/Fall 1987

Pempel T., J., "Japan's Search for a New Path", *Current History*, Cilt 97, No 623, December 1998

Rix, Alan, "Japan's Foreign Aid Policy: A Capacity for Leadership?", *Pacific Affairs*, Cilt 62, No 4, Winter 1989-1990

Rong, Xiaomin, "Explaining the Patterns of Jaoanese Foreign Direct Investment in China", *Journal of Contemporary China*, Cilt 8, No 20, March 1999

Rosecrance, Richard, *International Relations Peace or War?*, McGraw Hill, New York, 1973

Sakurai, Makoto, "Japan's Role in Economic Cooperation and Direct Investment", Yoichi Funabash (Der.), *Japan's International Relations*, New York University Press, New York, 1994

Schraeder, Peter, J., "Japan's Quest for Influence in Africa", *Current History*, Cilt 98, No 628, May 1999

Stein, Howard, "Japanese Aid to Africa: Patterns, Motivation and the Role of Structural Adjustment", *The Journal of Development Studies*, Cilt 35, No 2, December 1998

Sudo, Suelo, "A Reinvigorated Version of Japan's Comprehensive Security: Key to Stability in the Asia Pasific", James C. Hsihng (Der.), *Twenty-First Century World Order and the Asia Pasific*, Palgrave, New York, 2001

Tanaka, Akihiko, "Japan's Security Policy in the 1990s", Yoichi Funabashi (Der.), *Japan's International Agenda*, New York University Press, New York, 1994

Tuman, John, P. ve Ayoub S. Ayoub, "The Determinants of Japanese Official Development Assistance in Africa: A Pooled Time Series Analysis", *International Interactions*, Cilt 30, 2004

Tuman, John, P., Craig F. Emmert ve Robert E. Sterken, "Explaining Japanese Aid Policy in Latin America: A Test of Competing Theories", *Political Research Quarterly*, Cilt 54, No 1, March 2001

Wan, Ming, "Spending Strategies in World Politics: How Japan Has Used Its Economic Power in the Past Decade", *International Studies Quarterly*, Cilt 39, 1995

Yahudu, Michael, "Japan and the Asia-Pasific", *The International Politics the Asian Pasific 1945-1995*, Routledge, 1996

Yasumoto, Dennis T., "Why Aid? Japan as an 'Aid Grand Power'", *Pasific Affairs*, Cilt 62, No 4, Winter 1989-1990

Zagorsky, Alexei, V., "Soviet-Japanese Relations Under Prestroika: The Territorial Dispute and Its Impact", Tsuneo Akaha and Frank Langdon (Der.), *Japan in the Posthegemonic World*, Lynne Rienner Publisher, Londra, 1993